

KÖZPONTI
STATISZTIKAI
HIVATAL

BUDAPEST SZÁMOKBAN

2013

Tartalom

Főbb jellemzők	2
1. Népesség, népmozgalom	4
2. Munkaerőpiac	6
3. Egészségügy, baleset	8
4. Szociális ellátás	10
5. Oktatás, kultúra	12
6. GDP, kutatás-fejlesztés	14
7. Gazdasági szervezetek, beruházás	16
8. Mezőgazdaság	18
9. Ipar, építőipar	20
10. Lakás	22
11. Turizmus, kereskedelem, vendéglátás	24
12. Környezet, infrastruktúra	26
13. Kerületek	28
Budapesti portré	38
Adottságok	38
Társadalom	40
Gazdaság	42
Kiemelt értékünk	45
A budai várnegyed	45

Jelmagyarázat

- A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordult elő.
- 0 A mutató értéke olyan kicsi, hogy kerekítve zérust ad.
- .. Az adat nem ismeretes.
- + Előzetes adat.
- ... Nem közölhető adat.

Megjegyzések

A 2013. évi adatok általában előzetesek.

A kiadványban felhasznált adatok csoportosítása mindig az adott év január 1-jei állapotának megfelelő területi beosztás szerint történt.

A részadatok összegei a kerekítések miatt eltérhetnek az összesen adatoktól.

A százalék- és viszonyszámok kiszámítása kerekítés nélküli adatok alapján történt.

A módszertani információk és a fogalmak magyarázata megtalálható a Központi Statisztikai Hivatal honlapján.

		Budapest	
BP	Budapest	Terület, km ²	525,14
BÁ	Bács-Kiskun	Kerületek száma	23
BA	Baranya	Népesség, ezer fő ^{a)}	1 745
BÉ	Békés	Népsűrűség, fő/km ²	3 322
BO	Borsod-Abaúj-Zemplén	Foglalkoztatási arány, % ^{b)}	56,9
CS	Csongrád	Munkanélküliségi ráta, % ^{b)}	8,3
FE	Fejér	Alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete, forint ^{b)}	192 118
GY	Győr-Moson-Sopron	Öregségi átlagnyugdíj, forint ^{a)}	137 124
HA	Hajdú-Bihar	Tízezer lakosra jutó működő kórházi ágy ^{b)}	105
HE	Heves	Középiszkolai tanulók száma a nappali oktatásban, fő ^{b)}	95 265
JÁ	Jász-Nagykun-Szolnok	Felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevők száma, fő ^{b)} c)	53 360
KO	Komárom-Esztergom	Egy főre jutó GDP, ezer forint ^{d)}	6 144
NÓ	Nógrád	A kutatás-fejlesztés ráfordításai a GDP százalékában ^{d)}	2,00
PE	Pest	Ezer lakosra jutó regisztrált vállalkozások száma ^{e)}	226
SO	Somogy	Egy főre jutó beruházás, ezer forint ^{d)}	538
SZ	Szabolcs-Szatmár-Bereg	Termőterület, ezer hektár ^{f)}	68
TO	Tolna	Egy főre jutó ipari termelés, ezer forint ^{b)}	2 044
VA	Vas	Tízezer lakosra jutó épített lakás ^{b)}	10
VE	Veszprém	Kereskedelmi szálláshelyen eltöltött vendégéjszaka, ezer ^{b)}	7 810
ZA	Zala	Ezer lakosra jutó személygépkocsi ^{e)}	329
HU	Magyarország	Ezer lakosra jutó internet-előfizetés ^{b)}	357
		Autópályák, autótutak, km ^{b)}	44
		Működtetett vasútvonalak, km ^{d)}	191

a) 2014. január 1-jei adat.

b) 2013. évi adat.

c) A megyében állandó lakóhellyel rendelkezők adata.

d) 2012. évi adat.

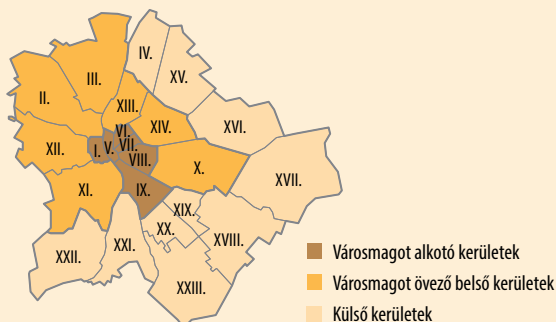
e) 2013. december 31-ei adat.

f) 2013. május 31-ei adat.

1. tábla Budapest földrajzi fekvése

Megnevezés	Szélesség	Hosszúság (Greenwich-től keletre)
Legészakibb pont	47°36'36"	19°05'48"
Legdélibb pont	47°21'16"	19°09'04"
Legkeletibb pont	47°27'50"	19°20'16"
Legnyugatibb pont	47°34'24"	18°56'05"

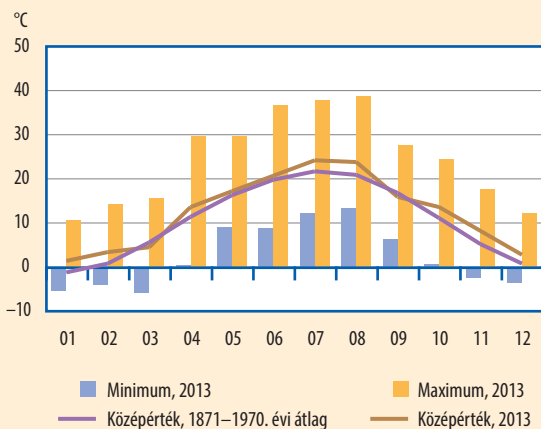
1. ábra Budapest kerületei

2. tábla Budapest területe

Megnevezés	Terület	
	hektár	megoszlás, %
Buda (jobb part)	17 386	33,1
Pest (bal part)	35 128	66,9
Összesen	52 514	100,0
Ebből:		
Duna	2 995	5,7
Margitsziget	97	0,2
Óbudai-sziget	108	0,2
Népsziget	42	0,1
Palotai-sziget	53	0,1

2. ábra Budapesti hőmérséklet-ingadozás havonként

1. Néesség, népmozgalom

1.1. tábla A lakónéesség* alakulása és a főbb népmozgalmi események

Megnevezés	2011	2012	2013
Lakónéesség, január 1., ezer fő			
Férfi	793	798	802
Nő	941	930	934
Összesen	1 734	1 727	1 736
A lakónéesség korösszetétele, január 1., %			
14 évesek és fiatalabbak	13	13	13
15–64 évesek	69	69	68
65 évesek és idősebbek	19	19	19
Főbb népmozgalmi adatok			
Élveszületés, fő	16 029	16 507	16 001
Halálozás, fő	21 934	21 741	21 304
Házasságkötés, eset	7 763	7 698	7 898
Belföldi vándorlási különbség, fő	7 349	8 107	10 365

1.2. tábla A születéskor várható átlagos élettartam

Nem	1990	2001	2012
Férfi	66,30	69,28	73,58
Nő	73,78	76,52	79,23

1.3. tábla Átlagéletkor

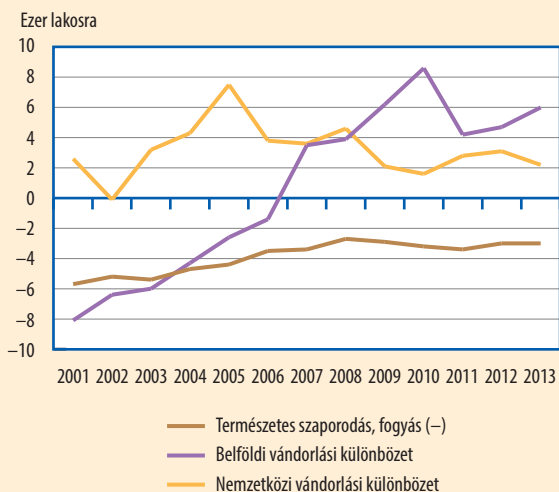
Nem	1990	2001	2013
Férfi	37,0	39,2	40,3
Nő	41,5	43,9	44,8

* A 2011. január 1-jei lakónéesség a 2001. évi népszámlálás alapján, a 2012. és a 2013. január 1-jei lakónéesség a 2011. évi népszámlálás alapján továbbvezetett adat.

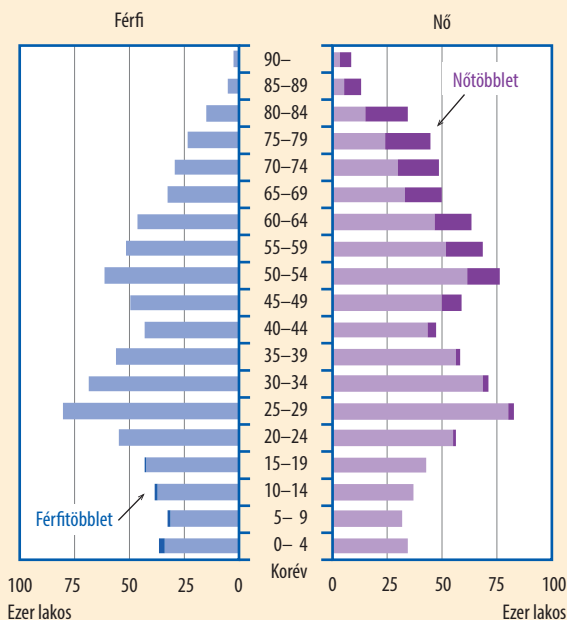
1. Ezer lakosra jutó természetes fogyás, 2013

(‰)

1.1. ábra A népességszámot alakító népmozgalmi események arányszámjai

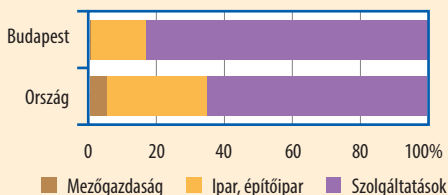
1.2. ábra A népesség száma nem és életkor szerint, 2013. január 1.

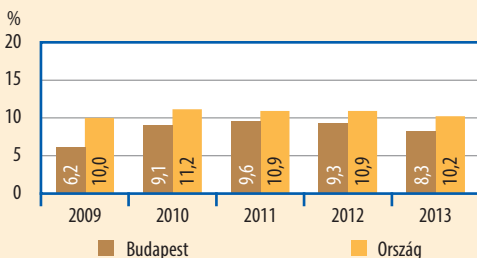
2.1. tábla A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása*

Megnevezés	2011	2012	2013
Foglalkoztatott, ezer fő	736,6	766,9	769,1
Ebből:			
középfokú végzettségű	368,7	385,8	388,0
diplomás	325,1	340,3	341,9
férfi	382,4	391,0	394,5
Munkanélküli, ezer fő	78,2	78,4	69,2
Ebből:			
legalább egy éve munkát keres	36,8	37,6	37,4
férfi	40,4	43,7	36,8
Gazdaságilag nem aktív, ezer fő	526,7	508,1	512,9
Ebből:			
szeretne dolgozni	40,3	36,9	44,5
nappali tagozatos tanuló	134,9	128,9	126,1
Aktivitási arány, %	60,7	62,5	62,0
Foglalkoztatási arány, %	54,9	56,7	56,9
Munkanélküliségi ráta, %	9,6	9,3	8,3

2.1. ábra A foglalkoztatottak megoszlása összevont nemzetgazdasági ágak szerint, 2013*

2.2. ábra A 15–74 éves népesség munkanélküliségi rátája*

* A KSH munkaerő-felmérése alapján.

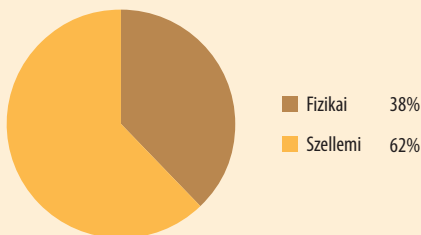
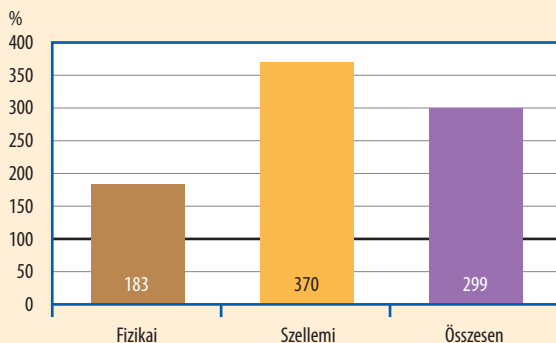
2. A 15–74 éves népesség foglalkoztatási aránya, 2013

(%)

2.2. tábla Havi bruttó átlagkereset állománycsoportok szerint*

Állománycsoport	2011	2012	2013
Forint/hó			
Fizikai foglalkozású	160 926	172 971	179 483
Szellemi foglalkozású	341 190	353 030	362 532
Összesen	270 961	284 073	293 309
Előző év=100,0			
Fizikai foglalkozású	102,8	107,5	103,8
Szellemi foglalkozású	104,1	103,5	102,7
Összesen	103,8	104,8	103,3

2.3. ábra A teljes munkaidőben alkalmazásban állók számának megoszlása állománycsoportonként, 2013***2.4. ábra** A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete a minimálbér százalékában állománycsoportonként, 2013*

* Az évközi intézményi munkaügyi-statisztikai adatgyűjtési rendszer alapján.

3.1. tábla Háziiorvosi, házi gyermekorvosi ellátottság

Megnevezés	2000	2011	2012
Háziiorvos és házi gyermekorvos összesen	1 341	1 291	1 278
Egy háziiorvosra és házi gyermekorvosra jutó lakos, fő	1 312	1 348	1 358
Egy háziiorvosra jutó betegforgalom	7 492	8 145	7 959
Egy házi gyermekorvosra jutó betegforgalom ^{a)}	4 740	5 194	4 852

^{a)} Tanácsadás nélkül.

3.2. tábla Fekvőbeteg-ellátás

Megnevezés	2000	2012	2013
Működő kórházi ágyak száma	23 659	18 240	18 321
Működő kórházi ágyak tízezer lakosra jutó száma	132	105	105
Elbocsátott betegek száma, ezer	712	638	644
Ápolás átlagos tartama, nap	9	8	8
Ágykihasználás, %	78	76	77
Egynapos kórházi ellátás, ezer eset	..	51	53

3.3. tábla A járóbeteg-szakellátás leglátogatottabb rendeléseinek főbb adatai, 2012* (ezer)

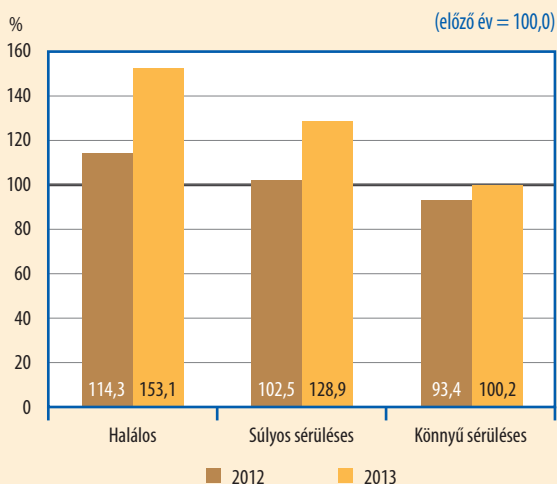
Megnevezés	Megjelenési eset	Beavatkozás	Teljesített szakorvosi munkaóra
Belgyógyászat	1 182	3 663	452
Sebészet	834	2 593	260
Képkalkító diagnosztika	1 769	4 656	696
Laboratóriumi diagnosztika	4 934	53 127	343
Fizioterápia	1 827	12 105	10
Reumatológia	1 083	6 494	274
Tüdőgyógyászat	740	1 523	165
Fül-, orr-, gégegyógyászat	684	2 986	213
Szemészet	731	4 458	242

* A MÁV adataival együtt. Az adatok csak a magyar biztosítás alapján végzett ellátásokat tartalmazzák.

3. A balesetet szenvedett személyek számának változása 2012 és 2013 között (%)

3.4. tábla Személy sérüléses közúti közlekedési balesetek és a balesetet szenvedett személyek

Megnevezés	2000	2012	2013
Balesetek			
Halálos	114	32	49
Súlyos sérülés	953	585	754
Könnyű sérülés	2 576	2 503	2 507
Összesen	3 643	3 120	3 310
Balesetet szenvedett személyek			
Meghalt	124	33	50
Súlyosan megsérült	1 032	611	784
Könnyen megsérült	3 303	3 133	3 191
Összesen	4 459	3 777	4 025

3.1. ábra A közlekedési balesetek számának alakulása**3.5. tábla** Munkabalesetek

Megnevezés	2000	2012	2013
Összesen	4 789	3 080	3 106
Ebből:			
halálos	15	6	6
csonkulásos	38	16	26
súlyos	27	13	26

4.1. tábla A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők, január

Megnevezés	2012	2013	2014
Ellátottak száma, fő			
Összesen	488 707	482 734	470 044
Ebből:			
öregségi nyugdíj	388 121	393 403	394 861
megváltozott munkaképességűeknek járó ellátás	41 852	39 468	37 632
Havi teljes ellátás átlagos összege, forint/fő			
Összesen	116 093	125 337	128 878
Ebből:			
öregségi nyugdíj	123 580	133 414	137 124
megváltozott munkaképességűeknek járó ellátás	72 132	76 352	76 383

4.2. tábla Bölcsődei ellátás, december 31.

Megnevezés	2011	2012	2013
Működő bölcsőde	158	161	164
Működő férőhely	11 635	11 863	11 931
Kisgyermeknevelő	2 138	2 155	2 194

4.3. tábla Alap- és nappali ellátásban részesülők

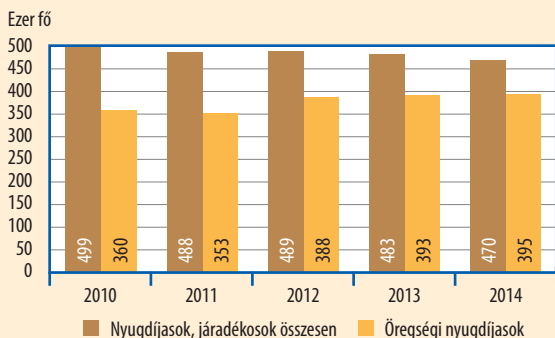
Megnevezés	2011	2012	2013
Idősek nappali ellátása	6 116	6 217	6 380
Szociális étkeztetés	14 303	13 253	12 887
Házi segítségnyújtás	4 656	4 841	4 834

4.4. tábla Gyermekvédelmi szakellátásban részesülők

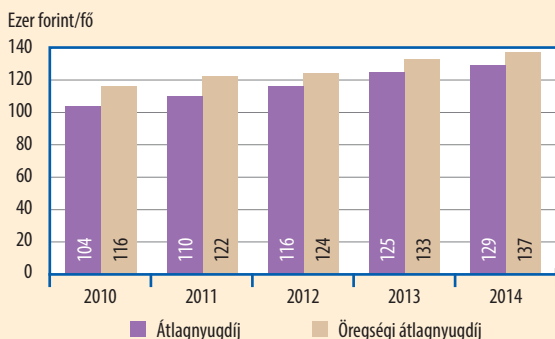
Megnevezés	2011	2012	2013
Gyermekotthonban nevelt kiskorú	1 563	1 519	1 450
Nevelőszülőnél nevelt kiskorú	688	707	794
Ápolást, gondozást nyújtó intézményben nevelt kiskorú	55	51	43
18 éves és idősebb gondozott	584	550	515
Összesen	2 890	2 827	2 802

4. Öregségi nyugdíjasok a népesség százalékában, 2014. január

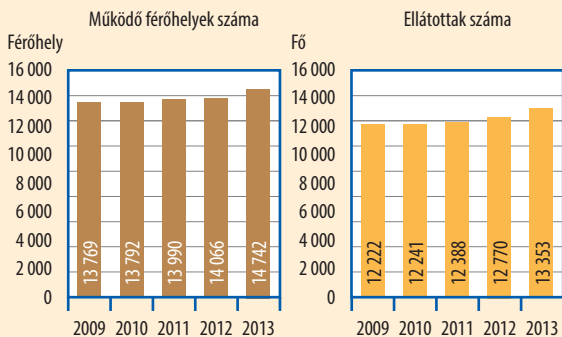
4.1. ábra A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma, január*

4.2. ábra Átlagnyugdíjak, január*

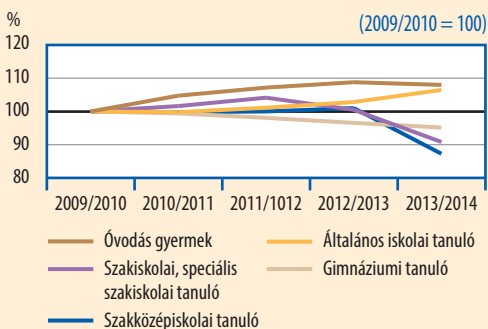
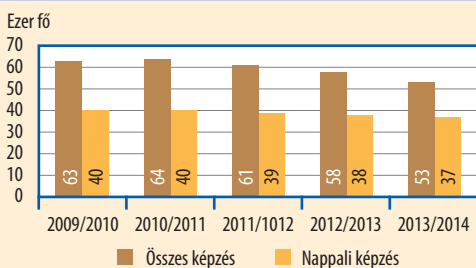
4.3. ábra A tartós és az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények főbb adatai

* A nyugdíjrendszer 2012. évi átalakítása miatt a 2012 előtti és utáni időszak adatainak összehasonlíthatósága erősen korlátozott.

5.1. tábla A köznevelési intézmények főbb adatai a nappali oktatásban, 2013/2014

Intézmény	Feladat- ellátási hely	Gyermek, tanuló	Egy gyermek- csoportra/ osztályra	Egy pedagógus- ra
			jutó gyermek, tanuló	
Óvoda	589	56 122	22	10
Általános iskola	372	114 747	22	9
Szakiskola, speciális szakiskola	112	14 687	20	12
Gimnázium	181	48 468	27	10
Szakközépiskola	193	46 797	24	10

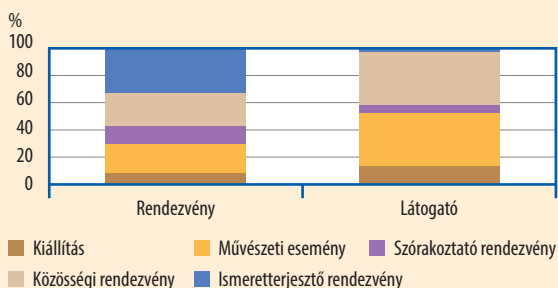
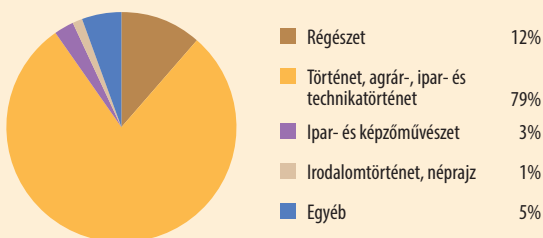
5.1. ábra Óvodai nevelésben, iskolai oktatásban részesülők a nappali oktatásban

5.2. ábra A felsőfokú alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók száma*

* A Budapesten állandó lakóhellyel rendelkezők. A főiskolai szintű, az egyetemi szintű és az osztatlan képzésben részt vevőkkel együtt.

5. Az ezer lakosra jutó általános iskolai tanulók száma a nappali oktatásban, 2013/2014

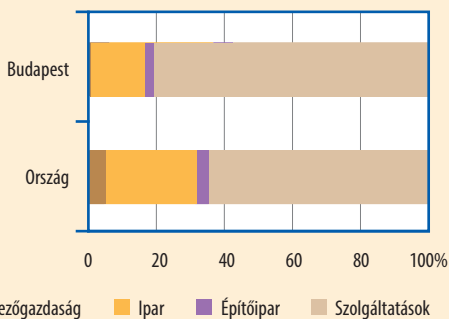
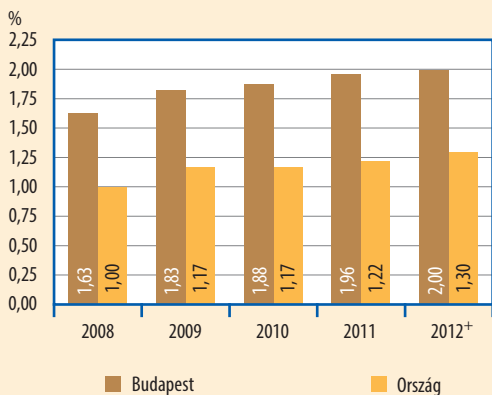
5.2. tábla A kulturális intézmények főbb adatai

Megnevezés	2011	2012	2013
Közművelődési intézmények			
Száma	145	126	110
Rendezvények száma	13 491	12 487	17 292
Látogatók száma, ezer	3 729	3 660	5 817
Muzeális intézmények			
Száma	76	81	85
Kiállítások száma	789	785	747
Látogatók száma, ezer	3 130	3 338	3 810
Települési könyvtárak			
Szolgáltatóhelyek száma	70	71	69
Beiratkozott olvasók száma, ezer	310	303	312
Könyvtári egységek száma, ezer	3 483	3 490	3 478
Kölcsönzött könyvtári egységek száma, ezer	4 605	4 394	4 301

5.3. ábra Közművelődési intézmények rendezvényeinek és látogatóinak megoszlása, 2013**5.4. ábra A múzeumok leltározott tárgyi állományának megoszlása gyűjtemények szerint, 2013**

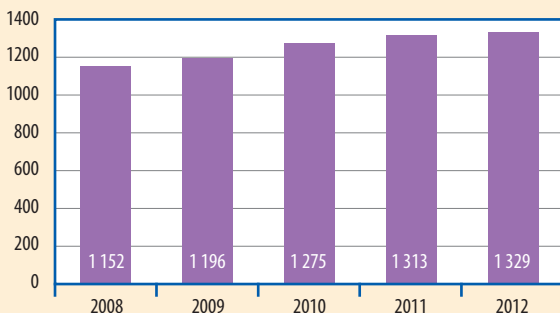
6.1. tábla A bruttó hazai termék alakulása

Megnevezés	2000	2005	2011	2012 ⁺
GDP piaci beszerzési áron, milliárd forint	4 509	7 812	10 588	10 640
Egy főre jutó GDP				
Ezer forint	2 540	4 602	6 096	6 144
Az országos átlag százalékában	198	211	220	217

6.1. ábra A bruttó hozzáadott érték megoszlása
főbb nemzetgazdasági ágak szerint, 2012⁺6.2. ábra A kutatás-fejlesztés ráfordításai
a GDP százalékában6. Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson az EU-27 átlagának százalékában, 2012⁺

6.3. ábra A kutató-fejlesztő helyek száma

6.4. ábra A kutató-fejlesztő helyek számának megoszlása szektorok szerint, 2012

6.2. tábla A kutató-fejlesztő helyeken dolgozók létszáma

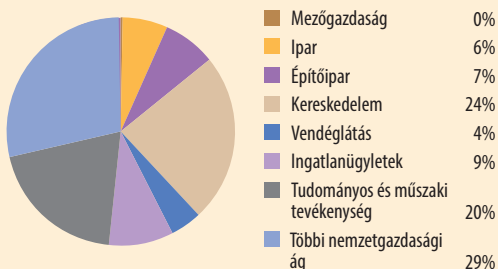
Megnevezés	2010	2011	2012
Tényleges létszám	28 842	29 598	29 392
Ebből: kutató-fejlesztő	20 016	20 828	20 760
segédszemélyzet	4 546	4 704	4 809
Az MTA tagja és a tudomány doktora vagy kandidátusa, PhD-, DLA-fokozattal rendelkező	7 346	7 605	7 823
Számított létszám ^{a)}	18 421	19 792	20 065
Ebből: kutató-fejlesztő	13 103	14 125	14 312
segédszemélyzet	3 191	3 378	3 591

^{a)} A kutatásra, kísérleti fejlesztésre fordított munkaidő arányában teljes munkaidejű dolgozókra átszámított adatok.

7.1. tábla A regisztrált gazdasági szervezetek száma, december 31.

Megnevezés	2011	2012	2013
Társas vállalkozás	239 303	242 854	243 964
Ebből:			
korlátolt felelősségű társaság	160 980	167 802	173 137
részvénytársaság	3 218	3 346	3 461
betéti társaság	68 461	65 034	60 913
Önálló vállalkozó	143 459	143 120	149 325
Ebből:			
főfoglalkozású	52 505	52 218	55 739
mellékfoglalkozású	66 409	66 948	69 361
Vállalkozás összesen	382 762	385 974	393 289
Nonprofit szervezet	35 406	36 313	37 017
Költségvetési és egyéb szervezet	2 007	1 884	1 379
Összesen	420 175	424 171	431 685

7.1. ábra A regisztrált társas vállalkozások megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint, 2013. december 31.

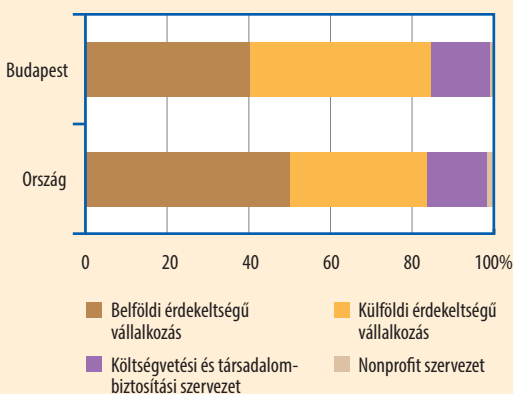
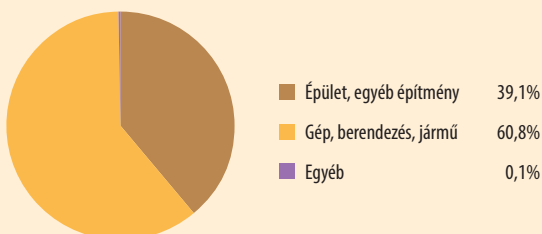
7.2. tábla A regisztrált társas vállalkozások száma létszám-kategória szerint, december 31.

Létszám-kategória, fő	2011	2012	2013
0– 9	227 000	230 422	231 585
10– 49	10 423	10 516	10 479
50–249	1 560	1 593	1 574
250–	320	323	326
Összesen	239 303	242 854	243 964

7. Ezer lakosra jutó regisztrált vállalkozás, 2013. december 31.

7.3. tábla A beruházások* teljesítményértéke és volumenindexe a kiemelt nemzetgazdasági ágakban, 2012

Nemzetgazdasági ág	Milliárd forint	Előző év = 100,0
Mezőgazdaság	1,8	73,4
Ipar	199,1	110,0
Kereskedelem	80,3	83,2
Szállítás és raktározás	128,2	77,6
Információ és kommunikáció	107,3	136,5
Ingatlanügyletek	129,3	72,4
Adminisztratív szolgáltatás	69,3	115,0
Közigazgatás	50,3	135,9

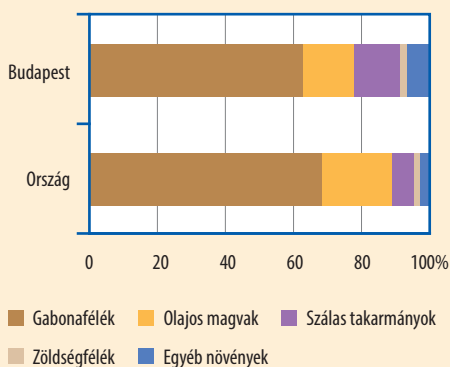
7.2. ábra A beruházások megoszlása* gazdálkodási forma szerint, 2012**7.3. ábra** A beruházások megoszlása* anyagi-műszaki összetétel szerint, 2012

* A beruházás helye szerint.

8.1. tábla A földterület művelési ágak szerint, május 31.

Művelési ág	2000	2013	
	hektár	2000=100,0	
Szántó	37 356	40 454	108,3
Konyhakert	67	117	174,6
Gyümölcsös	1 258	1 695	134,7
Szőlő	1 589	1 393	87,7
Gyep	11 425	16 007	140,1
Mezőgazdasági terület	51 695	59 666	115,4
Erdő	4 782	5 361	112,1
Nádas	311	800	257,2
Halastó	460	2 574	6-szoros
Termőterület	57 248	68 401	119,5
Művelés alól kivett terület	82 182	81 725	99,4
Összesen	139 430	150 126	107,7

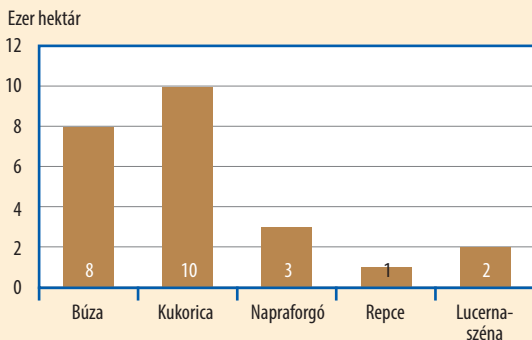
8.1. ábra A főbb szántóföldi növénycsoportok aránya a vetésterületből, 2013. május 31.

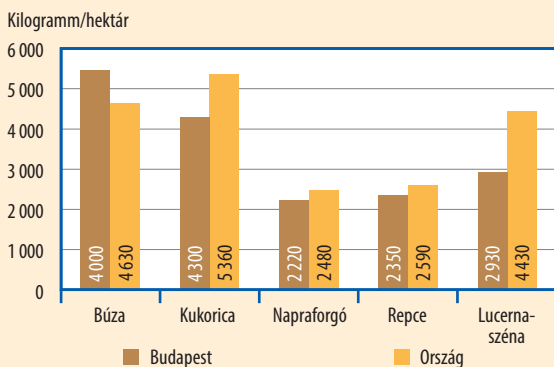
8. A mezőgazdaság aránya a bruttó hozzáadott értékből, 2012

(%)

8.2. ábra A főbb szántóföldi növények betakarított területe, 2013

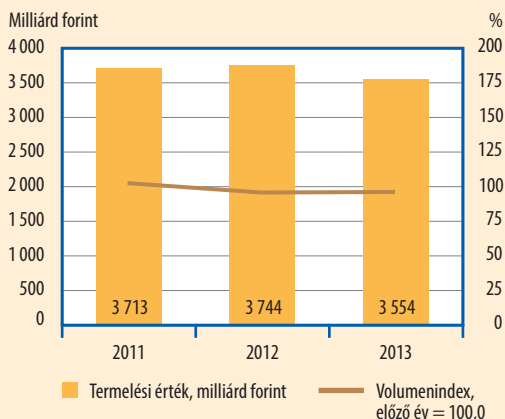
8.3. ábra A főbb szántóföldi növények termésátlaga, 2013

8.2. tábla Az állattenyésztés főbb mutatói, 2013. december 1.

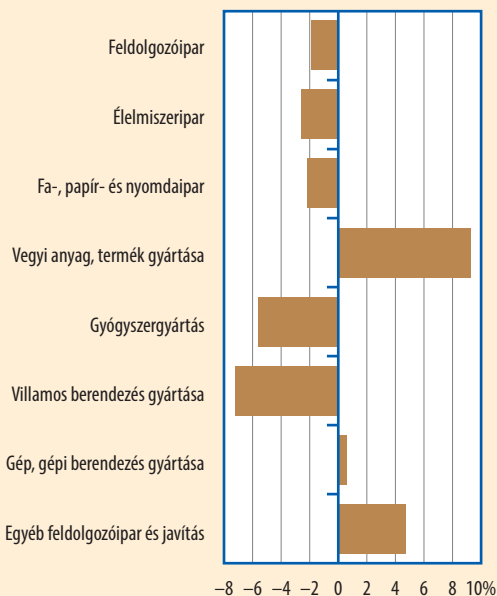
Megnevezés	Szarvasmarha	Sertés	Juh	Tyúk
Főbb gazdasági haszonállatfajok állománya				
Budapest, ezer egyed	5	14	16	1 025
Az országos százalékában	0,6	0,5	1,3	3,6
Száz hektár mezőgazdasági területre jutó egyed				
Budapest	8	24	27	1 717
Ország	14	55	23	536

9.1. ábra Az ipari termelés értéke és volumenindexe*

* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.

9.2. ábra A főbb feldolgozóipari ágazatok termelési volumenének változása az előző évhez képest, 2013*

* A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

9. Egy főre jutó ipari termelés értéke, 2013*

(ezer forint)

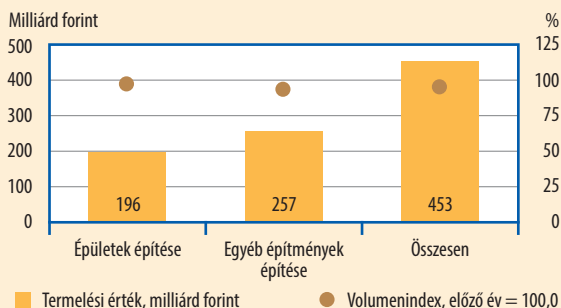
* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások telephely szerinti adatai alapján.

9.1. tábla A feldolgozóipar főbb ágazatainak jellemzői, 2013*

Ágazat	Termelés	Alkalmazás- ban állók	Export részaránya az összes értékesítésből
	megoszlása		(%)
Feldolgozóipar	100,0	100,0	58,1
Ebből:			
élelmiszeripar	12,7	14,5	58,9
fa-, papír- és nyomdaipar	2,8	5,1	19,9
vegyi anyag, termék gyártása	3,9	2,7	70,7
gyógyszergyártás	13,1	16,7	85,9
villamos berendezés gyártása	3,8	4,8	75,6
gép, gépi berendezés gyártása	14,9	15,8	95,8
egyéb feldolgozóipar és javítás	2,7	10,7	42,3

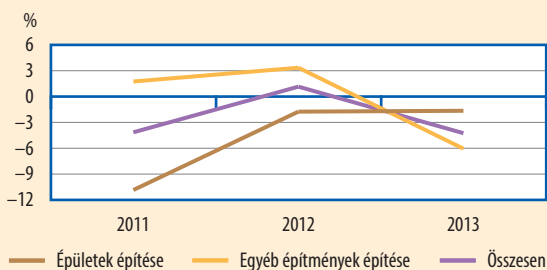
* A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

9.3. ábra Az építőipari termelés értéke és volumenindexe, 2013*

* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

9.4. ábra Az építőipari termelés volumenének változása az előző évhez képest*

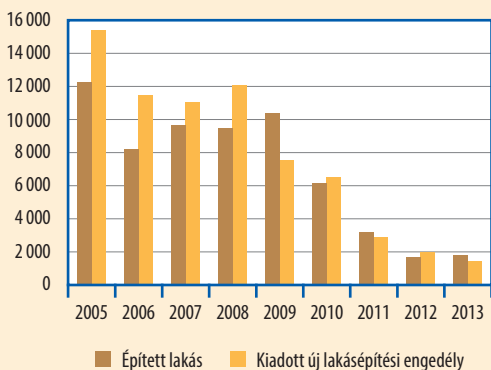

* A 4 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai alapján.

10.1. tábla Lakásállomány, laksűrűség, január 1.

Megnevezés	2012	2013	2014
Lakásállomány	905 777	906 782	908 247
Ebből:			
1 szobás	168 651	168 450	168 499
2 szobás	354 866	355 040	355 549
3 szobás	245 172	245 545	245 937
4 és több szobás	137 088	137 747	138 262
Száz lakásra jutó személy	191	190	192

10.1. ábra Az épített lakások és a kiadott építési engedélyek számának alakulása

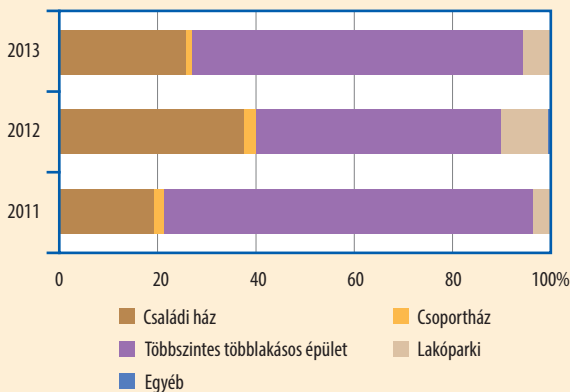
10.2. tábla Az épített és a megszűnt lakások

Megnevezés	2011	2012	2013
Épített lakások száma	3 192	1 648	1 770
Ebből:			
természetes személy által	797	813	551
vállalkozás által	2 268	833	1 185
Átlagos alapterület, m ²	76	99	83
Megszűnt lakások száma	505	643	305

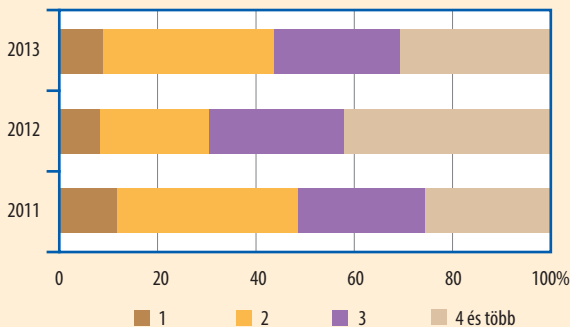
10. Tízezer lakosra jutó épített lakás, 2013

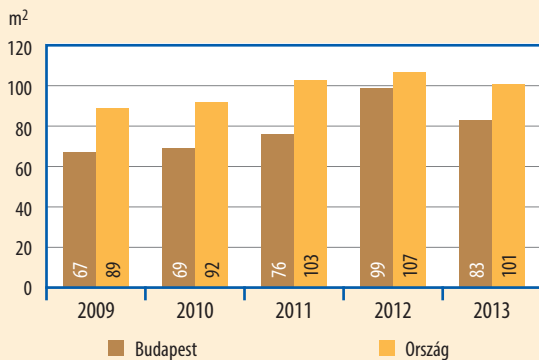
10.2. ábra Az épített lakások megoszlása építési forma szerint

10.3. ábra Az épített lakások megoszlása szobaszám szerint

10.4. ábra Az épített lakások átlagos alapterülete

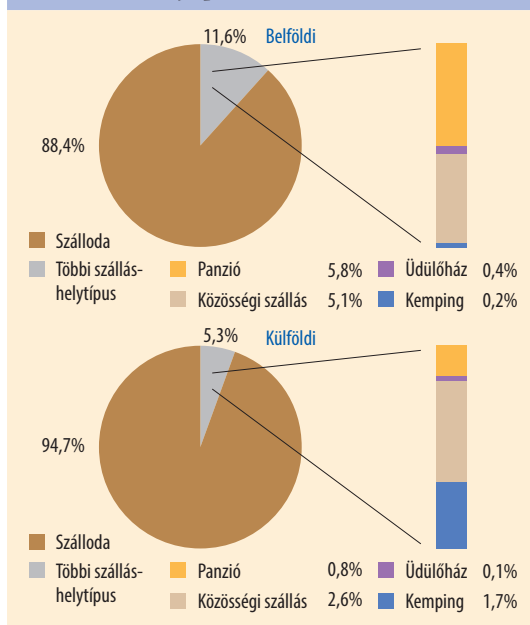
11.1. tábla A szálláshelyek kapacitása és vendégforgalma

Megnevezés	2011	2012	2013
Kereskedelmi szálláshelyek			
Egységek száma ^{a)}	276	275	273
Férőhelyek száma ^{a)}	48 008	50 429	50 387
Vendégek száma	2 813 139	3 090 957	3 287 621
Ebből: külföldi	2 398 454	2 691 786	2 863 356
Vendégéjszakák száma	6 598 989	7 412 561	7 810 414
Ebből: külföldi	5 689 303	6 522 604	6 909 673
Egyéb szálláshelyek			
Vendéglátók száma ^{b)}	1 100	1 173	1 695
Férőhelyek száma ^{b)}	6 671	9 739	7 586
Vendégek száma	53 208	77 574	129 940
Ebből: külföldi	41 261	61 356	105 167
Vendégéjszakák száma	191 122	331 093	455 942
Ebből: külföldi	144 983	279 908	395 146

^{a)} Július 31-én.

^{b)} December 31-én.

11.1. ábra A kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak szálláshelytípusok szerinti összetétele, 2013

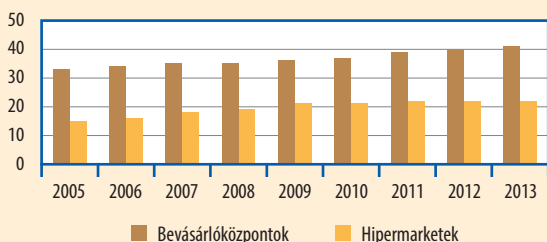
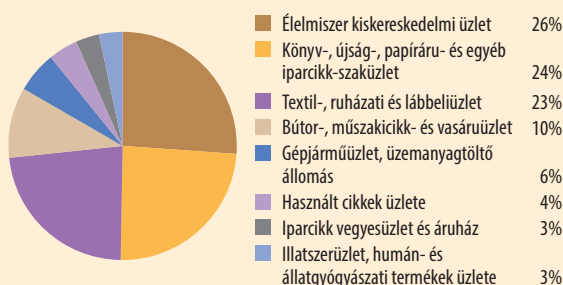

11. A férőhelyek kapacitáskihasználtsága a kereskedelmi szálláshelyeken, 2013 (%)

11.2. tábla A kiskereskedelmi üzletek adatai az év végén

Megnevezés	2011	2012	2013 ^{a)}
Száma összesen	34 220	34 988	34 867
Ebből:			
bevásárlóközpontban működő	4 195	4 391	4 422
hipermarketben működő	319	348	352
Alapterület összesen, ezer m²	3 736	3 807	3 772
Átlagos alapterület, m ²	109	109	108

^{a)} A 2013. július 1-jétől alakult nemzeti dohányboltok adatai nélkül.

11.2. ábra A bevásárlóközpontok és hipermarketek számának alakulása**11.3. ábra** A kiskereskedelmi üzletek megoszlása üzlet-típusonként, 2013. december 31.**11.3. tábla** Vendéglátóhelyek üzlettypusok szerint

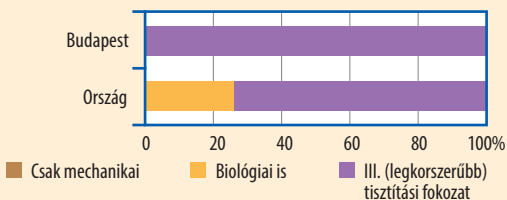
Megnevezés	2011	2012	2013
Étterem, büfé	6 468	6 914	7 095
Cukrászda	521	574	611
Italüzlet és zenés szórakozóhely	2 781	2 867	3 024
Munkahelyi, rendezvényi és köz- életet végző vendéglátóhely	945	959	949
Összesen	10 715	11 314	11 679

12.1. tábla Környezetvédelmi beruházások és folyó környezetvédelmi ráfordítások*

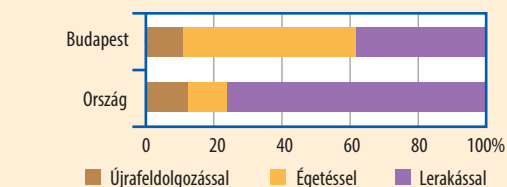
	(millió forint)		
Megnevezés	2010	2011	2012
Közvetlen beruházások	50 968	30 236	34 162
Integrált beruházások	3 786	4 331	4 229
Összesen	54 753	34 567	38 391
Szervezetten belüli, folyó ráfordítások	63 813	68 116	69 853
Külső szolgáltatóknak fizetett díjak	29 598	42 501	31 671

* A 99 főnél többet foglalkoztató gazdálkodó szervezetek esetében, a beruházó székhelye szerint.

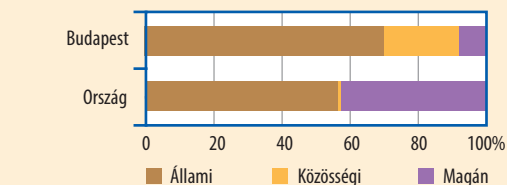
12.1. ábra A tisztított szennyvíz megoszlása tisztítási fokozat szerint, 2012

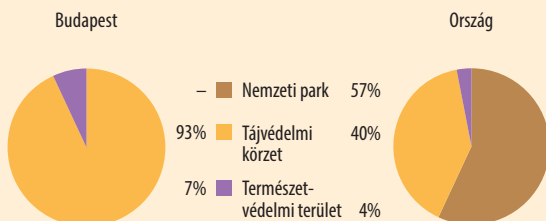
12.2. ábra A hulladék kezelése, ártalmatlanítása, 2013

12.3. ábra Az erdőterület megoszlása tulajdoni jelleg szerint, 2013

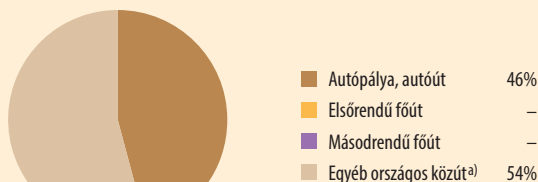
12. Ezer lakosra jutó személygépkocsi, 2013

12.4. ábra Az országos jelentőségű védett területek összetétele, 2013**12.2. tábla** Információ, kommunikáció

Megnevezés	2011	2012	2013
Postai szolgáltatóhelyek száma	167	164	168
Távbeszélő fővonalak	768 487	810 733	810 451
Ezer lakosra jutó távbeszélő fővonal	445	467	465
Kábeltelevízió hálózatba bekapcsolt lakás	574 928	589 880	621 193
Ezer lakosra jutó kábeltelevízió hálózatba bekapcsolt lakás	333	340	357
Internet-előfizetések száma	570 500	585 760	622 413

12.3. tábla Személygépkocsi-állomány

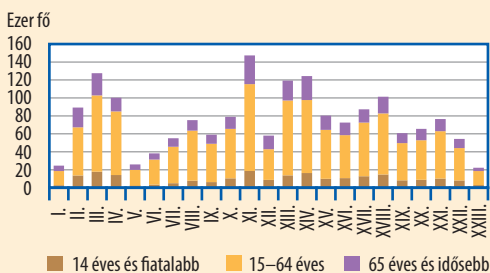
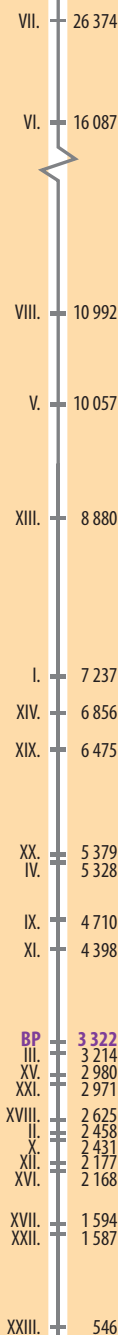
Megnevezés	2011	2012	2013
Személygépkocsi	566 790	565 563	573 264
Ebből: benzinüzeműek aránya, %	78	76	75
Ezer lakosra jutó személygépkocsi	328	326	329

12.5. ábra Országos közutak megoszlása útjelleg szerint, 2013

a) Összekötő, bekötő-, állomáshoz vezető, autópályára és autóútra fel-, illetve levezető út.

13.1. tábla Terület, lakónépesség és korösszetétel, 2014. január 1.

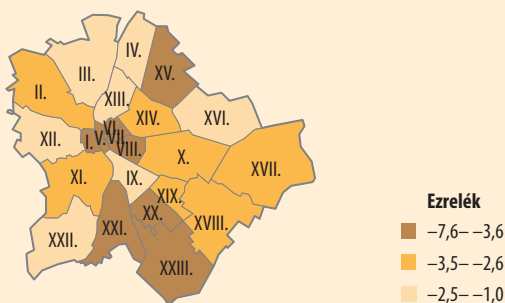
Kerület	Terület, km ²	Lakónépesség, fő	Korösszetétel, %		
			14 éves és fiatalabb	15–64 éves	65 éves és idősebb
I.	3,41	24 679	11,7	63,5	24,8
II.	36,34	89 339	15,4	60,0	24,6
III.	39,70	127 602	14,0	66,6	19,4
IV.	18,82	100 282	14,2	70,5	15,3
V.	2,59	26 048	8,6	67,8	23,6
VI.	2,38	38 286	9,2	72,9	17,9
VII.	2,09	55 121	9,3	73,5	17,2
VIII.	6,85	75 294	10,6	73,9	15,5
IX.	12,53	59 019	10,7	72,4	16,9
X.	32,49	78 986	13,3	69,8	16,9
XI.	33,49	147 275	12,7	65,6	21,7
XII.	26,67	58 068	15,1	58,8	26,1
XIII.	13,44	119 352	11,6	69,8	18,6
XIV.	18,13	124 300	13,2	65,4	21,5
XV.	26,94	80 287	12,5	67,8	19,7
XVI.	33,51	72 639	14,8	65,7	19,4
XVII.	54,82	87 356	14,8	68,3	16,9
XVIII.	38,60	101 317	14,6	67,1	18,3
XIX.	9,38	60 738	13,7	68,2	18,1
XX.	12,19	65 569	13,6	67,0	19,4
XXI.	25,75	76 503	13,4	69,0	17,6
XXII.	34,25	54 348	15,1	66,2	18,8
XXIII.	40,77	22 257	13,3	70,6	16,1
Össz.	525,14	1 744 665	13,1	67,6	19,3

13.1. ábra A lakónépesség korcsoport szerint, 2014. január 1.

13. Egy km²-re jutó lakónépesség, 2014. január 1.

13.2. tábla Népmozgalmi arányszámok, 2013

Kerület	Ezer lakosra jutó				
	éveszületés	halálozás	természetes szaporodás, fogyás (-)	házasság-kötés	válás
I.	10,9	14,9	-4,0	4,9	2,0
II.	9,2	12,1	-2,9	4,4	1,9
III.	9,6	11,8	-2,2	4,5	2,2
IV.	8,9	10,4	-1,6	5,1	2,6
V.	7,4	15,0	-7,6	5,3	1,8
VI.	8,6	13,7	-5,1	5,3	2,3
VII.	8,4	13,3	-4,9	5,1	2,0
VIII.	9,1	12,7	-3,6	5,0	1,7
IX.	10,7	13,2	-2,5	6,1	2,0
X.	9,6	12,2	-2,6	4,3	2,5
XI.	10,3	13,6	-3,3	4,9	2,1
XII.	10,3	12,2	-1,8	4,7	1,8
XIII.	10,8	11,8	-1,0	5,7	1,8
XIV.	10,1	13,2	-3,1	4,7	2,0
XV.	7,6	13,1	-5,5	4,1	2,0
XVI.	8,1	10,6	-2,5	3,6	1,8
XVII.	8,2	11,1	-2,8	3,5	2,2
XVIII.	8,4	11,3	-2,9	3,6	2,4
XIX.	8,7	11,7	-2,9	4,2	2,1
XX.	8,7	13,0	-4,3	4,3	1,8
XXI.	7,9	11,5	-3,6	3,8	2,2
XXII.	8,6	10,8	-2,2	3,7	2,1
XXIII.	7,6	12,4	-4,8	3,9	2,2
Összesen	9,2	12,2	-3,0	4,5	2,1

13.2. ábra Természetes népességfogyás, 2013

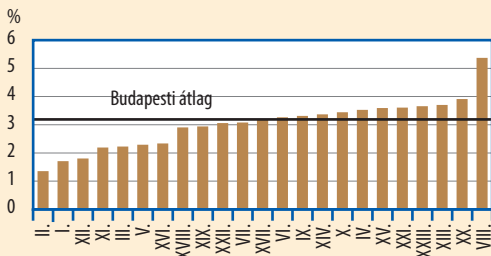

13.3. tábla A nyilvántartott álláskeresők*

Kerület	Nyilvántartott álláskeresők	Ebből:		
		férfiak	pályakezdekők	legfeljebb 8 osztályt végzettek
		aránya, %		
I.	280	49,3	5,4	12,1
II.	718	41,6	5,8	16,3
III.	1 862	45,4	6,6	25,9
IV.	2 477	45,7	7,8	21,5
V.	412	45,6	5,1	18,4
VI.	880	45,6	5,8	22,7
VII.	1 249	48,4	5,8	32,7
VIII.	2 797	48,9	6,3	48,3
IX.	1 302	48,6	9,6	35,6
X.	1 806	47,8	8,9	25,8
XI.	1 851	46,4	6,3	13,0
XII.	628	47,1	6,8	10,4
XIII.	2 866	47,7	4,8	24,3
XIV.	2 499	46,1	7,1	17,8
XV.	1 968	46,8	9,0	25,4
XVI.	1 104	49,8	10,9	11,6
XVII.	1 922	47,4	10,1	16,5
XVIII.	1 974	48,2	8,6	33,0
XIX.	1 211	49,5	8,5	32,4
XX.	1 703	47,6	7,8	36,1
XXI.	1 906	47,6	6,7	25,5
XXII.	1 100	46,6	8,0	26,2
XXIII.	578	52,1	7,6	36,5
Összesen^{a)}	36 423	48,2	7,2	27,2

a) Kerületre nem bonthatóval együtt.

13.3. ábra A nyilvántartott álláskeresők* aránya a 15–64 éves népességben belül

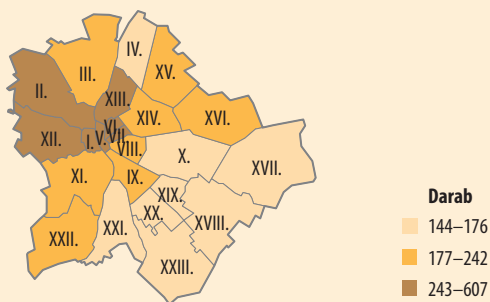
* A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adatai alapján. Állandó lakóhely szerinti adatok, 2013. december.

14. Több, mint egy éve nyilvántartott álláskeresők* aránya az összes álláskeresőből (%)

13.4. tábla A regisztrált vállalkozások száma gazdálkodási forma szerint, 2013. december 31.

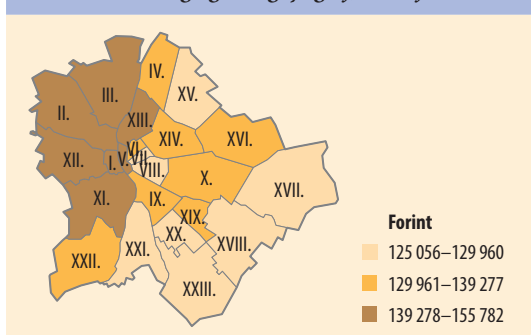
Kerület	Összesen	Ebből:			
		korlátolt felelősségű társaság	részvény-társaság	betéti társaság	önálló vállalkozó
I.	8 859	3 576	120	1 135	3 747
II.	29 555	11 383	347	4 426	12 800
III.	29 257	12 909	283	4 691	10 974
IV.	15 392	6 224	83	2 725	6 199
V.	15 809	8 738	332	1 526	4 429
VI.	17 018	10 045	237	1 970	4 313
VII.	16 188	8 133	119	2 338	5 265
VIII.	17 920	9 419	134	2 636	5 511
IX.	14 021	6 918	162	2 043	4 678
X.	13 883	6 997	91	2 137	4 545
XI.	35 689	15 128	401	5 276	14 280
XII.	18 059	6 169	209	2 729	8 586
XIII.	29 911	14 699	396	4 459	9 705
XIV.	27 467	12 445	222	4 392	10 047
XV.	15 219	7 108	79	2 584	5 308
XVI.	14 631	5 449	32	2 600	6 395
XVII.	13 384	4 604	25	2 584	6 068
XVIII.	16 469	6 579	47	2 746	6 962
XIX.	9 597	3 443	23	1 694	4 365
XX.	9 566	3 437	22	1 730	4 304
XXI.	11 032	4 242	53	1 948	4 693
XXII.	10 949	4 181	24	1 931	4 708
XXIII.	3 414	1 311	20	613	1 443
Összesen	393 289	173 137	3 461	60 913	149 325

13.4. ábra A regisztrált vállalkozások ezer lakosra jutó száma, 2013. december 31.

13.5. tábla A nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők, 2014. január

Kerület	Száma	Ellátás átlagos összege ^{a)} , forint/fő	Öregségi nyug- díjasok száma	Ebből:	
				maximum 99 999	minimum 200 000
				forintos ellátásban ^{a)} részesülők aránya, %	
I.	7 486	143 994	6 621	19,6	18,5
II.	26 891	149 205	23 981	19,5	22,0
III.	35 610	132 258	30 379	24,6	13,1
IV.	25 261	127 189	20 285	26,1	10,7
V.	7 724	131 747	6 451	25,0	14,9
VI.	8 777	124 648	7 227	27,9	11,5
VII.	12 661	117 231	10 180	31,1	8,6
VIII.	16 835	114 348	12 832	33,3	8,6
IX.	13 693	123 857	11 271	26,8	10,2
X.	20 186	123 599	16 426	25,8	9,1
XI.	40 545	139 435	35 654	20,2	15,4
XII.	18 555	149 646	16 802	18,2	21,1
XIII.	29 546	131 493	24 860	24,3	13,4
XIV.	34 467	131 934	29 756	23,3	12,4
XV.	23 208	121 292	19 255	28,0	8,4
XVI.	20 506	127 538	17 490	26,9	11,3
XVII.	22 809	121 475	18 725	29,4	8,7
XVIII.	27 923	122 670	23 012	28,5	8,7
XIX.	17 107	122 924	14 092	27,6	9,1
XX.	18 727	118 502	15 456	29,9	7,3
XXI.	21 069	119 294	17 129	28,5	7,1
XXII.	14 929	126 276	12 594	27,0	11,0
XXIII.	5 529	116 489	4 383	32,7	6,8
Össz.	470 044	128 878	394 861	25,5	12,1

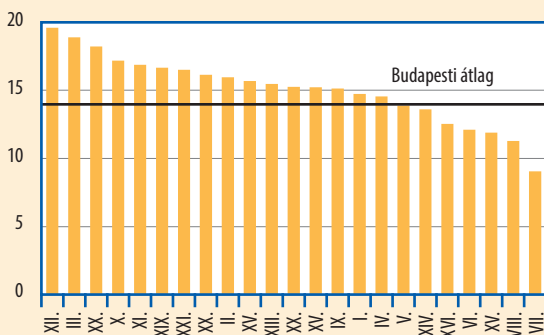
a) Havi teljes ellátás.

13.5. ábra Öregségi átlagnyugdíj, 2014. január

15. Nyugdíjban, ellátásban, járadékban, egyéb ellátásban részesülők ezer lakosra jutó száma, 2014. január

13.6. tábla A tanulók (gyermekek) száma a nappali oktatásban a köznevelési intézményekben, 2013/2014

Kerület	Óvoda	Általános iskola	Szakiskola, speciális szakiskola	Középis-kola	Ebből:	
					gimnázium	szakközép-iskola
I.	668	1 347	–	3 349	2 607	742
II.	3 357	7 706	243	4 460	4 074	386
III.	4 727	8 839	446	4 427	3 055	1 372
IV.	3 711	7 106	286	4 621	2 167	2 454
V.	555	1 785	–	5 378	3 701	1 677
VI.	875	1 676	161	2 829	1 726	1 103
VII.	1 223	2 078	1 145	5 450	1 907	3 543
VIII.	1 638	3 112	1 969	8 009	2 041	5 968
IX.	1 438	3 020	1 196	7 445	2 935	4 510
X.	2 713	5 390	1 040	4 303	1 959	2 344
XI.	4 681	8 958	1 231	6 682	3 548	3 134
XII.	2 433	5 490	87	4 137	3 329	808
XIII.	3 329	5 182	1 572	6 505	1 983	4 522
XIV.	4 014	8 672	1 939	8 962	3 665	5 297
XV.	2 228	4 490	211	2 282	1 352	930
XVI.	2 558	6 324	316	1 810	1 343	467
XVII.	2 913	5 878	5	1 546	1 084	462
XVIII.	3 599	8 207	64	2 295	1 415	880
XIX.	2 083	4 544	108	2 831	1 310	1 521
XX.	2 144	3 645	734	2 880	1 353	1 527
XXI.	2 776	5 732	1 357	3 722	736	2 986
XXII.	1 773	3 525	577	1 117	953	164
XXIII.	686	2 041	–	225	225	–
Össz.	56 122	114 747	14 687	95 265	48 468	46 797

13.6. ábra Egy beiratkozott olvasóra jutó kölcsönzött könyvtári egység, 2013

VI. 63

V. 59

VIII. 58

VII., IX. 36

XV., XXIII. 21

BP, XIII., XIX. 20

II., XVIII. 19

X. 16

I., III., XI., XX. 15

IV. 13

XIV., XXI. 12

XII., XII. 11

XVI., XVII. 9

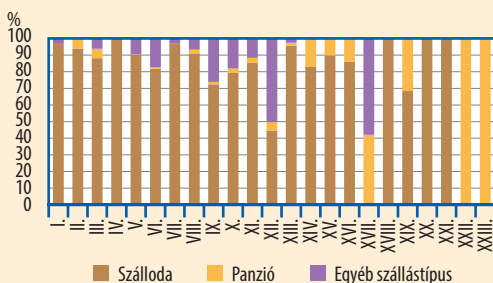
13.7. tábla A szálláshelyek kapacitása, 2013

Kerület	A kereskedelmi szálláshelyek ^{a)}			Az egyéb (2009-ig magán) szálláshelyek ^{b)}		
	Egységek	Szobák	Férőhelyek	Szállásadók	Szobák	Férőhelyek
	száma					
I.	14	1 303	2 749	44	66	136
II.	12	790	1 843	29	56	117
III.	21	959	2 423	14	30	63
IV.	2	327	817	1	5	10
V.	32	4 354	10 586	364	744	1 788
VI.	20	1 687	3 972	430	913	1 824
VII.	17	2 242	4 927	336	637	1 423
VIII.	25	1 873	4 477	154	327	669
IX.	19	1 183	3 012	84	209	503
X.	11	681	1 498	3	7	12
XI.	24	1 737	4 031	58	101	221
XII.	19	896	3 141	19	41	85
XIII.	13	1 378	3 068	94	154	328
XIV.	19	1 149	2 607	25	43	89
XV.	3	146	295	6	16	41
XVI.	5	67	158	8	32	72
XVII.	2	17	38	2	8	21
XVIII.	1	34	108	7	28	63
XIX.	5	96	253	4	10	21
XX.	3	60	153	5	23	50
XXI.	2	55	114	1	5	9
XXII.	2	30	62	5	19	36
XXIII.	2	23	55	2	2	5
Össz.	273	21 087	50 387	1 695	3 476	7 586

a) Július 31-én.

b) December 31-én.

13.7. ábra A kereskedelmi szálláshelyek férőhely-összetétele szálláshely-típus szerint, 2013. július 31.

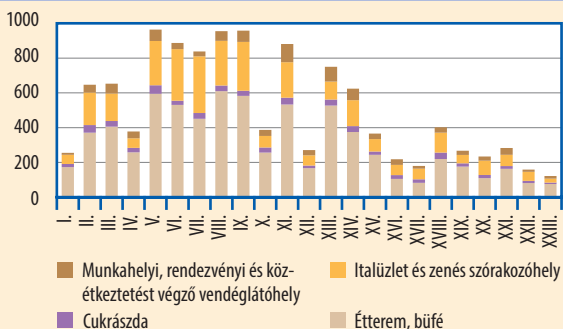
16. Ezer lakosra jutó kiskereskedelmi üzletek száma, 2013. december 31.

**13.8. tábla A kiskereskedelmi üzletek száma*,
2013. december 31.**

Kerület	Összesen	Ebből:	
		egyéni vállalkozók által működtetett	hipermarket
I.	382	30	–
II.	1 679	165	–
III.	1 893	312	3
IV.	1 338	214	1
V.	1 548	144	–
VI.	2 400	208	–
VII.	1 976	222	–
VIII.	4 395	314	1
IX.	2 132	178	1
X.	1 258	144	2
XI.	2 147	255	3
XII.	640	131	–
XIII.	2 436	217	1
XIV.	1 434	216	1
XV.	1 684	198	1
XVI.	674	147	–
XVII.	753	213	1
XVIII.	1 941	319	–
XIX.	1 220	292	2
XX.	951	187	2
XXI.	911	151	1
XXII.	608	80	1
XXIII.	467	89	1
Összesen	34 867	4 426	22

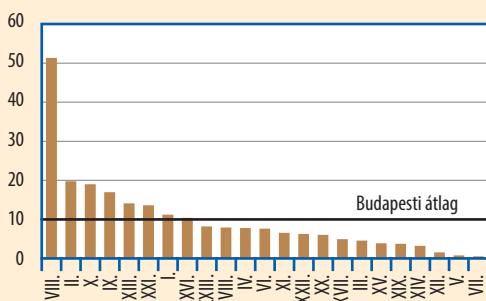
* A 2013. július 1-jétől alakult nemzeti dohányboltok adatai nélkül.

**13.8. ábra A vendéglátóhelyek száma üzlettípusonként,
2013. december 31-én**

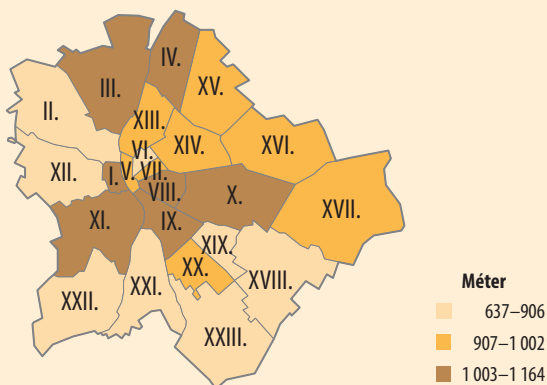

13.9. tábla A lakásállomány szobaszám szerinti összetétele, 2013. december 31.

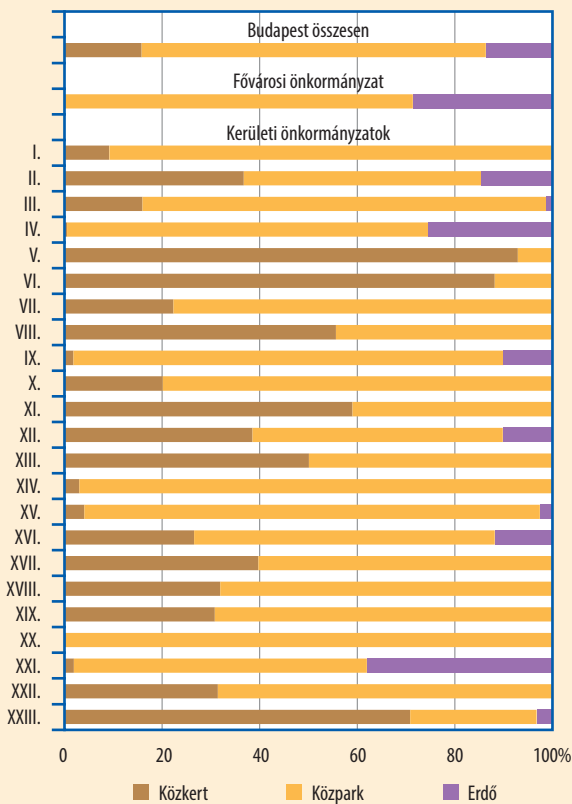
Kerület	Lakás-állomány	Ebből:			
		egy	kettő	három	négy és több
I.	16 999	22,6	39,3	25,8	12,3
II.	48 960	11,7	30,5	29,9	27,9
III.	62 896	13,5	35,2	35,5	15,8
IV.	47 129	15,3	39,7	31,2	13,7
V.	19 706	26,9	39,1	22,8	11,3
VI.	27 903	29,2	41,9	19,7	9,1
VII.	36 738	36,8	40,1	16,7	6,4
VIII.	44 678	36,8	40,4	16,7	6,1
IX.	39 484	28,2	47,5	18,0	6,3
X.	38 640	19,9	47,6	24,4	8,0
XI.	78 487	14,8	42,7	28,5	14,1
XII.	33 539	14,9	34,0	29,3	21,7
XIII.	73 036	28,1	40,9	22,9	8,1
XIV.	72 556	20,0	48,2	22,3	9,5
XV.	27 302	9,6	40,0	34,6	15,8
XVI.	37 250	8,1	29,8	29,4	32,8
XVII.	30 715	7,8	25,4	32,5	34,4
XVIII.	33 157	9,3	37,6	29,9	23,2
XIX.	43 712	11,8	30,9	41,4	15,9
XX.	30 993	20,6	40,2	26,1	13,2
XXI.	32 987	12,0	40,5	32,3	15,1
XXII.	22 697	8,4	35,6	28,2	27,8
XXIII.	8 683	13,6	31,9	27,1	27,4
Össz.	908 247	18,6	39,1	27,1	15,2

13.9. ábra Tízezer lakosra jutó épített lakás, 2013

17. Száz lakásra jutó lakos, 2013. december 31.

13.10. ábra Közműolló, 2013

13.11. ábra Zöldterületek, 2013

Budapesti portré

Adottságok

Kevés főváros dicsekedhet olyan változatos természeti adottságokkal, mint Budapest, amelynek látképét hegyek, dombok és síkvidék együttese alkotja. A sík terep elsősorban a várost **kettészelő Duna** keleti oldalára jellemző, míg a túlparton változatosabb a domborzat. A város legmagasabb pontja a Budai-hegységhez tartozó, 529 méter magas János-hegy, de 400 méter fölé emelkedik a kirándulók körében szintén népszerű Hármashatár-hegy, Nagy-Hárs-hegy és Széchenyi-hegy is.

A hegység alapját karbonátos anyag, mészkő és dolomit alkotja. A Budai-hegység földtörténeti léptékekkel számítva nem oly régen, húsz-huszonötmillió évvel ezelőtt kezdett kiemelkedni, majd feldarabolódni. A karsztosodó kőzetekben, főleg a mészkőben ekkor alakult ki az a vízrendszer, amely több kilométer hosszú, szerteágazó barlangokat vájt a hegyekbe. A főbb járatokra a 19. század végén bukkantak rá a bányászat vagy a felszín alatti építési munkálatok, például csatornaépítések közben. Az eddig több mint százötven felfedezett képződmény közül az ismertebbek közé tartozik például a Mátyás-hegyi-barlang, a Pál-völgyi-barlang és a Szemlő-hegyi-barlang. Az üregeket sok helyen különleges ásványok és lenyűgöző cseppkőalakzatok teszik látványossá.

A hegyvidéknek, valamint a kavicsalattal, folyami homokkal és futóhomokkal feltöltött Pesti-síkságnak további jelentős **geológiai kincsei** a különböző ásványianyag-tartalmú és hőmérsékletű hévizek, amelyekre sok évszázados fürdő kultúra épül. A világ fővárosai közül Budapest rendelkezik a legtöbb termál- és gyógyvízkúttal, kedvelt fürdőlétesítményeinek sorába tartozik többek között a Gellért fürdő, a Király fürdő, a Rudas fürdő, a Széchenyi fürdő.

Az ország középső részén elhelyezkedő Budapest **vezető szerepet** tölt be a hazai településhierarchiában: itt él a lakosság hatoda, a gazdasági termelésből pedig még nagyobb arányú a részesedése. Budapest az egészségügyi, oktatási rendszerével, szórakozási lehetőségeivel és egyéb szolgáltatásaival a helyi lakosok mellett a máshol élők különböző igényeit is kielégíti.

Az ország közlekedési hálózatának **csomópontja**, ide vezetnek az autópályák, keresztezik a legforgalmasabb vasútvonalak, és az ország egyetlen nemzetközi jelentőségű repülőtere – amely 2011 óta Liszt Ferenc nevét viseli – is itt található. Fővárosi rangjából adódóan régóta a területén működnek a különböző államirányí-

tási feladatokat ellátó intézmények, a minisztériumok, hivatalok és egyéb közszervezetek központjai. Többségük a belvárosban található, beleértve a legfontosabb döntések helyszínét, a parlamentet is, amelynek Steindl Imre által tervezett, neogótikus stílusú, mészkővel díszített épülete meghatározó eleme a budapesti látképnek.

Szintén fővárosi székhelyű a hazai tudományos élet legfőbb szervezete, a Magyar Tudományos Akadémia, míg a felsőoktatást többek között olyan nagy múltú, nemzetközileg elismert intézmények képviselik a különböző tudományterületeken, mint a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, a Budapesti Corvinus Egyetem, az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Semelweis Egyetem. A főváros országos jelentősége kiemelkedő az egészségügyi szolgáltatásban is, mivel a speciális ellátást igénylő kezelések többségét a betegek csak itt tudják igénybe venni.

A **nagyvárosokra jellemző problémák** ugyanakkor Budapestet is sújtják: a belváros túlterhelt, kevés a zöldfelület, erős a levegő- és zajszennyezés, a torlódások gyakran lassítják a közlekedést.

Budapest 1873-ban jött létre Buda, Pest és Óbuda egyesítéséből, de mai területéhez képest akkor még kisebb volt. Jelenlegi kiterjedését később, 1950-ben érte el, amikor hozzácsatoltak korábban önálló városokat és községeket. A főváros szerkezetét alapjaiban meghatározzák belső területének körútjai, illetve az onnan kiinduló főbb utak. A Dunán való átkelést a centrumban hét híd biztosítja Buda és Pest között a gépjárműforgalom számára – északról dél felé: Árpád híd, Margit híd, Széchenyi lánc-híd, Erzsébet híd, Szabadság híd, Petőfi híd, Rákóczi híd (korábbi nevén Lágymányosi híd) –, továbbá az M0-s autópálynak is van két hídja a város északi és déli peremén.

Mértanilag Kőbánya-Óhegyen, a Martinovics téren van Budapest központja, de a belváros ettől nyugatra, nagyjából a pesti (a Szent István körüttől a Ferenc körútig húzódó) Nagykörút és a Budán hozzá csatlakozó utak által határolt területén fekszik. A legfontosabb közigazgatási, kereskedelmi intézmények jellemzően ide koncentrálnak, csakúgy, mint a legtöbb turista által felkeresett nevezetesség. A központi területen található a legtöbb múzeum, valamint a szabadtéri kikapcsolódásra, sportolásra kiválóan alkalmas Margitsziget és a Városliget is.

A főváros huszónhárom kerületéből a belvárosi **kerületek** (I., V., VI., VII., VIII.) a legkisebb területűek, ugyanakkor a leg­sűrűbben lakottak közé tartoznak. Emeletes lakóházaik általában a régmúltat idézik, viszont sok helyen vegyülnek az utcán modern üzletek, irodaházak épületeivel. A központtól távolabb helyezked-

nek el a nagyobb területet foglaló gyáraknak, raktáraknak, vasúti pályaudvaroknak otthont adó kerületek, és a városképben megjelennek a panelházakból álló, néhány évtizede épült nagy lakótelepek. A legtöbben, közel százötvenezen a XI. kerületben élnek, melyet népességszámban a III., a XIV. és a XIII. követ.

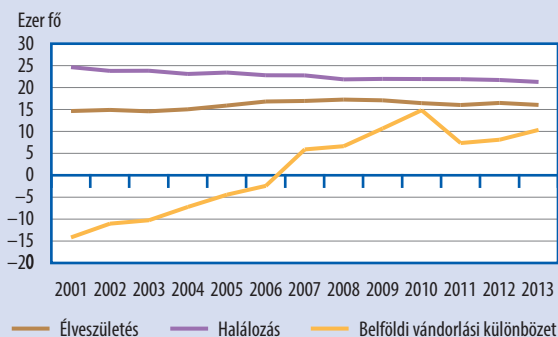
A külső kerületek zöme azok közé tartozik, melyeket 1950-ben csatoltak hozzá a fővároshoz. A város keleti, déli és nyugati peremén lévő kerületekben (II., XII., XVI., XVII., XVIII., XXII., XXIII.) jellemző a családi házas övezet, és átmenetet képeznek az elővárosi zónába. Emiatt Budapest ezen részein a legalacsonyabb a népsűrűség.

Társadalom

Budapest a 2014. év eleji adatok szerint 1 millió 742 ezer ember él, itt koncentrálódik az ország **népességének** csaknem 18%-a. A fővárosban 1980-ban éltek a legtöbben, közel 2 millió 60 ezren, ami elsősorban a korábbi évtizedekben tapasztalható jelentős bevándorlási többlet eredménye volt.

Az 1990-es évek közepétől a vándorlások irányában fordulat következett be, a fővárosból kiköltözők száma évente 10–18 ezer fővel meghaladta a beköltözőkét. A kiköltözési hullám a 2000-es évek közepére mérséklődött, sőt az utóbbi években a fővárost ismét (évi 5–15 ezer fős) vándorlási nyereség jellemzi.

1. ábra Főbb népmozgalmi események, 2001–2013

A népességszámot alakító természetes népmozgalmi folyamatok (a születések és a halálozások) egyenlege az életkilátások javulása ellenére, elsősorban az alacsony gyermekvállalási hajlandóság miatt hosszú évtizedek óta negatív. Az ezredforduló

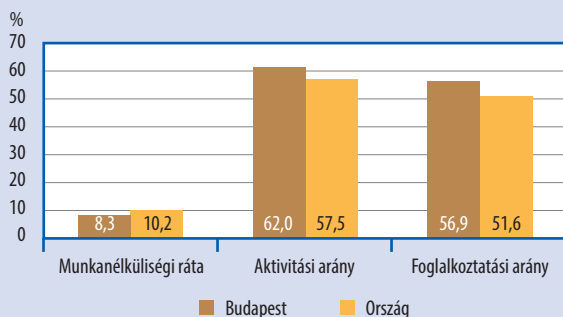
óta a természetes fogyás üteme – kisebb ingadozásokkal – mér-séklődött.

A természetes fogyásból és a belföldi vándorlásból eredő népességváltozást tovább módosítja a nemzetközi vándorlások egyenlege. A 2014. január 1-jén érvényes engedéllyel rendelkező, huzamosabb ideig az országban tartózkodó 138 600 külföldi állampolgár 43%-a Budapesten él.

A főváros – a megyékkel összehasonlítva – az ország leg-idősebb korösszetételű térsége. 2013. január 1-jén a 15 évesnél fiatalabbak népességén belüli aránya 13, a 15–64 éveseké 68, az ennél idősebbeké 19% volt. A népesség idősödésének egyik mérőszáma a gyermek- és időskorúak egymáshoz viszonyított aránya. E mutatószám szerint 2013 év elején száz gyermekkorúra 148 idős jutott, míg országosan 119.

Budapest **munkaerő-piaci** szempontból az ország legkedvezőbb helyzetű térsége. 2013-ban a 15–74 évesek közül 838,4 ezer főt tett ki a gazdaságilag aktívak létszáma. Közülük 769,1 ezer fő volt foglalkoztatott, a munkanélküliek pedig átlagosan 69,2 ezren voltak. A foglalkoztatotti létszám a 15–74 éves népesség 56,9%-át adta, ami 5,3 százalékponttal magasabb volt az országosnál, ugyanakkor a 8,3%-os munkanélküliségi ráta 1,9 százalékponttal kisebb annál.

2. ábra A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása, 2013

A munkaerő-piaci pozíció és az iskolai végzettség között szoros a kapcsolat, és a képzettség jelentősége egyre nő. A 2011. évi népszámlálás időpontjában a 18. életévüket betöltötték csaknem héttizedének volt érettségije, ami 11 százalékponttal magasabb volt a tíz évvel azelőtti értéknél, és az országos átlagot (49%) is jóval meghaladta. Jelentősen emelkedett a diplomások népességén belüli aránya is, a 25 éves és idősebb budapestieknek az előző

népszámláláshoz képest 10 százalékponttal nagyobb aránya (valamivel több mint 34%-a) szerzett oklevelet a felsőoktatásban az országra jellemző 19%-kal szemben. A férfiak és nők iskolai végzettségében korábban jellemző markáns különbségek eltűntek.

A foglalkoztatottak iskolázottsági színvonala jóval kedvezőbb az országosnál. A 2011. évi összeírás idején a foglalkoztatottak 7%-át tette ki az általános iskolai vagy annál alacsonyabb végzettségűek aránya, 52%-uk középfokú végzettségű, míg 41%-uk volt diplomás. Országosan ugyanekkor a foglalkoztatottak 63%-a középfokú végzettséggel, egynegyede diplomával rendelkezett.

2013-ban a teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 293 300 forint volt, ez 27%-kal haladta meg az országos átlagot. Országos összehasonlításban az alkalmazásban állók átlagkeresete valamennyi megye és Budapest tekintetében a fővárosban volt a legmagasabb. Az adókkal és járulékokkal csökkentett (családi adókedvezmény nélkül számított) havi nettó átlagkereset 192 100 forint, míg országosan 151 100 forint volt.

A Budapesten állandó lakcímmel rendelkező népesség 43%-a fizetett adót 2012-ben, közel azonos arányban, mint az ország egészében. Ugyanakkor az egy adófizetőre jutó személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem a fővárosban 2 millió 548 ezer forint volt, 660 ezer forinttal több, mint országosan.

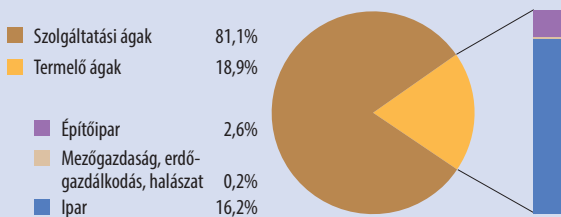
Gazdaság

Sok más országhoz hasonlóan a társadalmi és a kulturális élet mellett hazánk gazdasági életében is kiemelkedő szerep jut a fővárosnak. Kitűnő megközelíthetőségének, az infrastruktúra fejlettségének és a kedvező munkaerő-piaci feltételeknek köszönhetően Budapest a magyar és külföldi befektetők, vállalkozók egyik legfőbb hazai célterülete. A 2013. évi adatok alapján a fővárosban 393 ezer **vállalkozást** regisztráltak, az ország vállalkozásainak 23%-át. A hazai átlaggal ellentétben a fővárosi vállalkozások többségét (62%-át) a társas vállalkozások adták; itt összpontosult az ország társas vállalkozásainak valamivel több, mint negyztizede. A fővárosi vállalkozások körében az országosnál lényegesen nagyobb arányban képviseltetik magukat a tőkeerősebb társasági formák: az összes regisztrált társas vállalkozás több mint héttizede korlátolt felelősségű társaságként, további 1,4%-a részvénytársaságként szerepel a nyilvántartásokban, amelyek sorrendben 42 és 58%-át adták az ország e vállalkozási formákban regisztrált

vállalkozásainak. A főváros nemzetközi befektetési vonzerejét az Európai Unióhoz való csatlakozás tovább erősítette: Budapesten összpontosul a hazánkban működő külföldi érdekeltségű vállalkozások mintegy hattizede, és az országba érkező külföldi működő tőke közel fele.

A főváros nemcsak a hazai gazdasági élet legmeghatározóbb tényezője, de egyben a gazdasági fejlődés mozgatórugója is. Az előzetes adatok alapján 2012-ben Magyarország **bruttó hazai termékének (GDP-jének)** közel negyztizedét a főváros gazdasága adta. Egy lakosra 6 millió 144 ezer forint értékű GDP jutott, ami több mint kétszerese az országos átlagnak, és közel háromszor annyi, mint a vidéki átlag. A főváros gazdasági szerkezetét a szolgáltatási ágak túlsúlya jellemzi: amellet, hogy részesedésük a Budapesten előállított összes bruttó hozzáadott értéken belül meghaladja 80%-ot, a fővárosban koncentrálódott az ország összes szolgáltatási ágakból származó bruttó hozzáadott értékének közel fele. A szolgáltatási ágak közül a kereskedelem, gépjárműjavítás, az információ, kommunikáció, a pénzügyi, biztosítási tevékenység, az ingatlanügyletek és a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás a meghatározóak Budapest gazdaság szerkezetében.

3. ábra A bruttó hozzáadott érték megoszlása összevont gazdasági áganként, 2012

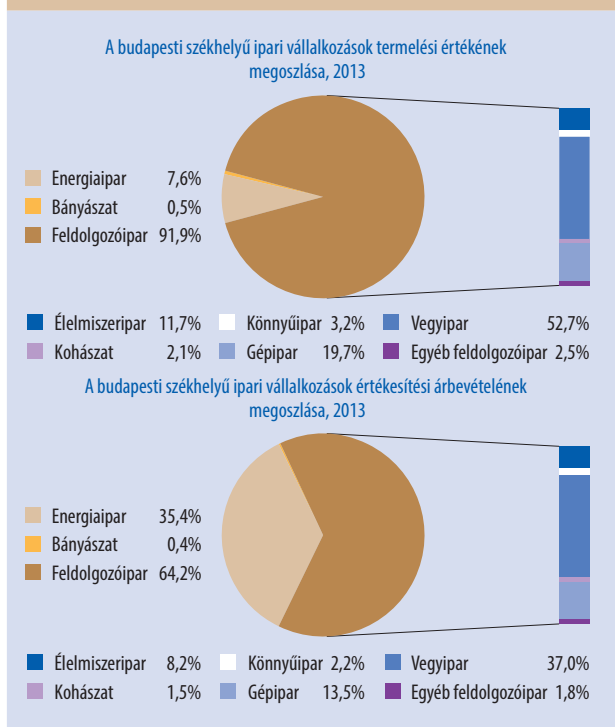
A termelő ágak közül az ipar szerepe kiemelkedő: 2012-ben a fővárosban előállított bruttó hozzáadott érték 16%-a származott e gazdasági ágból. Az iparon belül a feldolgozóipar, azon belül is a vegyipar, a gépipar és az élelmiszeripar meghatározó. Budapest gazdasági életében az építőipar szerepe lényegesen szerényebb (2,6%), mint az iparé, azonban a főváros hazai teljesítményből való részesedése mindkét gazdasági ág esetében 20%-ot meghaladó mértékű.

A **termelőágak** teljesítményének vizsgálata is a főváros kiemelkedő gazdasági szerepéről tanúskodik. A 2013. évi előzetes

adatok alapján a 49 főnél többet foglalkozató, hazai székhelyű ipari vállalkozások termelési értékének 21, értékesítési árbevételének pedig 26%-a a fővárosban realizálódott, a belföldi értékesítés terén pedig még ennél is jelentősebb, 45% volt a koncentráció mértéke. A termékeik hattizedét belföldre értékesítő budapesti székhelyű ipari vállalkozások hatékonyság tekintetében is kiemelkedők: egy alkalmazottra jutó termelési értékük 2013-ban átlagosan 55 ezer forint volt, közel negyedével több, mint az országos átlag. A fővárosi székhelyű ipar szerkezetében mind a termelés, mind pedig az értékesítés tekintetében – hasonlóan a makroszinten feltárt tendenciákkal – a vegyipar (ezen belül a gyógyszergyártás, valamint a kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás), a gépipar (ezen belül a gép, gépi berendezések gyártása) és az élelmiszeripar (élelmiszer, ital, dohánytermék gyártása) jelentős: részarányuk mindkét mutató esetében meghaladja a fővárosi összérték 10%-át.

Az építőipari teljesítmény 2013-as előzetes adatai az iparénál is magasabb fővárosi koncentrátságot mutatnak. A tavalyi

4. ábra A budapesti székhelyű ipari vállalkozások megoszlása nemzetgazdasági áganként és ágazatcsoportonként, 2013

évben az 5 főnél több munkavállalót foglalkoztató budapesti székhelyű építőipari vállalkozások az ország építőipari termelésének 36%-át adták, továbbá náluk összpontosult az összes hazai építőipari szerződésállomány fele, valamint a tárgyidőszakban megkötött új szerződések 48%-a. A közlekedést és az úthálózatot fejlesztő beruházások mellett a fővárosi építőiparban kiemelt szerep jut a lakásépítéseknek. 2013-ban az országban átadott új lakások 24%-a a fővárosban épült, döntő részük (több mint kétharmaduk) az országos tendenciákkal ellentétben vállalkozások megbízásából.

Kiemelt értékünk

A BUDAI VÁRNEGYED

A Budapestet kettészelő Duna egyedi panorámája és több, a történelmi városrészben található műemlék is egyetemes értéket képvisel. A főváros Duna-parti látképe és a Budai Várnegyed 1987, az Andrássy út és történelmi környezete 2002 óta szerepel az UNESCO Világörökségi listáján. E két helyszín 473 hektár nagyságú. Védőövezettel együtt 967 hektárnyi, vagyis a főváros területének közel 2 százalékán terül el. Kilenc – három budai (I., II., XI.), és hat pesti (V., VI., VII., VIII., XIII., XIV.) – kerület területén fekszik.

A Duna-parti területek határait a Margit és a Szabadság híd jelöli ki. A pesti oldalon a világörökségi terület egy keskenyebb Duna-parti sáv, olyan ismertebb épületekkel, mint az Országház, a Magyar Tudományos Akadémia épülete, a Gresham-palota, a pesti Vigadó és a Belvárosi Plébánia-templom. Az itt található dunai átkelők (a már említett Margit és Szabadság híd mellett a Széchenyi és az Erzsébet híd) szintén a világörökség részei. A teljes világörökségi területen 1369 műemlék és 793 egyedi védelem alatt álló épület, valamint 684 területi védelem alatt álló épülettel rendelkező telek található.

A budai oldalon a Műszaki Egyetem néhány épülete, a Gellért fürdő, a Gellért-hegyi Szabadság-szobor és a Citadella, valamint a budai Várnegyed és a Duna-part épületei egészen a Margit hídig a területhez tartoznak. Az Andrássy út teljes vonalának épületei, a millenniumi földalatti, a Hősök tere és annak épületei is a világörökség részét alkotják.

1. tábla A világörökség részét képező Duna-hidak építési adatai

Megnevezés	Építés ideje	Hossza, m	Pályaszélesség, m		Vasanyag, ezer t	Falazat, ezer m ³
			úttest	járda		
Margit híd I. ütem szigeti szárnyhíd- építés	1872–1876	607	11,06	2,89	5,1	60
	1899–1900	70	7,00	2,50	0,5	..
Széchenyi lánchíd	1839–1849	380	5,40	1,80	2,1	22
Erzsébet híd	1898–1903	379	11,00	3,50	11,2	70
Szabadság híd (korábban Ferenc József híd)	1894–1896	331	10,50	2,90	6,1	19

1. kép A Várkert Bazár, a Gloriette és a rámpák látványterve

Forrás: www.varkertbazarinfo.hu

A budai Várhegy délkeleti részén található a *Várkert Bazár*. A területen a Zsigmond-korban úgynevezett kortinafalak (bástyák közötti kötőfalak) épültek. A török korban készült Vízi-rondella is itt állt a 18. század végéig. A 19. századra földszintes házak épültek a területen. Ezek helyére az 1870-es évek elején reprezentatív épületegyüttest és díszkertet terveztek. Az uralkodó több mint 2 millió forintot engedélyezett az építkezésre, de megkövetelte, hogy se a palotából nyíló kilátást, se a palotára való rálátást ne akadályozza az új épületegyüttes. A Várkert Bazár 1875 és 1882 között Ybl Miklós tervei alapján készült el neoreneszánsz stílusban. Az üzletek hamar tönkrementek, a bazárok helyén műtermek nyíltak. Itt dolgozott többek között Stróbl Alajos és Fadrusz János is. 1961 és 1984 között az Ifjúsági park működött a területen, ezt követően – mivel állapota folyamatosan romlott – bezárták. 2013 nyarán kezdődött meg az épületegyüttes rehabilitációja. 2014-től látogatható.

Budapest turisztikai szempontból legvonzóbb része a budai Vár a királyi palotával és az azt körülvevő várnegyeddel. A Várhegy felfedezésére a Clark Ádám téri Nulla kilométerkőtől indulunk. A szobor, ami egy nulla számjegyet formáz, Borsos Miklós alkotása. Közeliében található a **budavári sikló**. Ez a kötélvontatású vasút a Lánchíd budai hídfőjét és a Várnegyedet köti össze. Gőzüzemű elődjének tervezését gróf Széchenyi Ödön kezdeményezésére Juraszek Ödön kezdte el, majd Wohlfarth Henrik vette át a munkálatok megvalósítását. A sikló megépítéséhez 1868-ban a katonai kincstár csak úgy adott engedélyt, hogy annak lerombolásához, ha hadicélok miatt erre szükség lenne, előzetesen hozzájárulnak. Az építési munkálatok 1868-tól 1870-ig tartottak. Európa második hegyi vasútját 1870. március 2-án adták át. A kocsik lépcsőzetesen egymás fölé helyezett fülkéi a világon egyedülálló műszaki megoldásnak számítottak. A sikló 1928-ig a Vár egyetlen tömegközlekedési eszköze volt. 1944-ig, amikor a második világháborús bombázások miatt használhatatlanná vált, mindössze egyszer volt üzemzavara. Hosszú ideig nem működött, 1986-ban indult el úja. A Margit és Gellért nevű kocsikat ekkor még kétfajta – a Duna irányából a történelmi, a hátoldalon a vörös csillagos – címerrel díszítették. Mivel a lyoni hegyi vasutat 1967-ben elbontották, a budavári sikló mára a világ legrégebb óta használható ilyen építménye.

2. kép A budavári sikló

Forrás: BKV Zrt.

2. tábla A sikló számokban

Pályahossz	95 méter
Szintkülönbség	50 méter
Vágányok nyomtáv szélessége	1435 mm (normál nyomtáv)
Kocsik száma	2 db
Szállítható utasok száma	48 fő
Szállított utasok száma	600 000–1 000 000 fő/év
Legtöbb szállított utas egy évben	2 049 256 fő (1944)
Kötélméret	28 mm
Sebesség	1987-ig 3 m/s, 1988-tól 1,5 m/s

A sikló felső végállomásán kiszállva érkezünk a Várba. A hely tengerszint feletti átlagmagassága közel 170 méter, ez a Duna szintjét mintegy 60 méterrel haladja meg, de a magas épületek miatt ez többnek tűnik. Legmagasabb pontja a Szentháromság tér. A Várhegyen a **Budavári Palota** épületegyüttese és a **lakónegyed** található, mely bővelkedik a védett értékekben.

3. kép Buda város címere a Fehérvári kapuról (16. sz.)

Forrás: www.btm.hu

A Pesti Újhegy a mai *Várhegy* fennsíkján épült az ősi város-mag. A Várhegyen az 1240-es évek végén IV. Béla király – falakkal és tornyokkal megerősített – várat épített. Védelmi funkciót töltött be, hiszen innen lehetett ellenőrizni a mai Erzsébet híd helyén kialakított dunai átkelőhelyet. A budai királyi szálláshely meglétét a kutatók ekkortájt csak valószínűsítik.

Királyi székhely I. (Nagy) Lajos uralkodása alatt lett a vár. Az uralkodó 1347-ben Visegrád-ról ide helyezte át udvarát, majd az 1370-es években építkezése

sekbe kezdett. Lánya, Mária, illetve veje Luxemburgi Zsigmond folytatta a palota építését. Az 1410-es és 1420-as években – Zsigmond európai szerepvállalásaival összefüggésben – átépítették és kibővítették mind a palotát, mind az erődítéseket. A Vár (kezdetben az uralkodói távollétek miatt) sokáig a mindenkori nádor irányítása alatt állt.

Hunyadi János kormányzói székhelye is Buda volt. Később gyermekeit a palota Tárnokházában tartották fogva. Idősebb fiát, Lászlót pedig 1457-ben a sikló felső állomásánál lévő Szent György (korábbi Zsigmond) téren fejezték le. V. László halála után Garai László nádor átadta a budai várat Szilágyi Mihálynak, majd I. Mátyás 1458-ban a Boldogasszony- (későbbi Mátyás-) templomban letette királyi esküjét. Ugyanebben az évben a várban egy központi hivatalt hozott létre, aminek vezetésére udvarbíróként nevezett ki. A tisztviselő az uralkodó magánkincstárát kezelte. Mátyás uralkodása alatt élte fénykorát a palota. Az épületeket reneszánsz stílusban átépítették. Ekkor létesült a trónterem, a királyi lakosztály, a csillagvizsgáló és a könyvtár (Bibliotheca Corviniana). Becslések szerint 1000–2000 corvinát őriztek itt, amivel a maga korában a vatikáni után a második legnagyobb könyvtárnak számított Európában. Mátyás halála után a Várban nem folytak nagyobb méretű munkálatok.

1526-ban, a mohácsi bukást követően a törökök kifosztották a várost; elvitték a kódexeket, szobrokat, illetve az egyéb ott hagyott kincseket. Az Oszmán Birodalom 1541-től szállta meg tartósan Budát. A területen a budai pasák rendezték be vilajeti központjukat. A várat a hódítók ágyúbástyákkal erősítették meg. A török uralom 1686-ig tartott. A középkori reneszánsz palota a török időkben az ismétlődő ostromok hatására rommá vált, amit csak tetézett a zsoldos katonák fosztogatása, gyűjtogatása.

III. Károly, majd lánya, Mária Terézia uralkodása idején a romokon barokk stílusú újjáépítési munkák kezdődtek. 1714 és 1723 között egy kisméretű palotát építettek, majd 1760 körül elkészült a Mária Terézia-palota. Kezdetben az angolkisasszonyok székháza, majd átmenetileg (1779–1789 között) a Nagyszombatról Budára költözött egyetem kapott itt helyet, de évekre a főhadparancsnokságot is ideköltöztették. Ezt követően a nádori család lakott benne.

1849 májusában Görgey Artúr tábornok honvédseregei elfoglalták a várat a császári seregektől. A szabadságharc leverése után a császáriak megkezdték a romos vár kijavítását. 1890 és 1902 között Ybl Miklós és Hauszmann Alajos közreműködésével a palotához hozzáépült egy hátsó szárny. A Mária Terézia-szárny is kibővült, neobarokk kupolát kapott.

4. kép Budavári Palota

Fényképezte: Némethné Csehi Tünde

A II. világháborúban a Budavári Palota és a Várnegyed nagy része elpusztult. Az épületeket az 1960-as évek során kezdték újjáépíteni, helyreállítani. A palota épületében a Magyar Nemzeti Galéria, a Budapesti Történeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteménye kapott helyet.

5. kép A Sándor-palota

Fényképezte: Némethné Csehi Tünde

A **Sándor-palota** 1803 és 1806 között épült klasszicista stílusban Sándor Vince megrendelésére. Az épület Johann Aman és Pollack Mihály tervei alapján készült. 1851 és 1856 között Albert főherceg használta. Andrassy Gyula miniszterelnök javaslatára kezdetben kibérelték, majd 1881-ben megvásárolták kormányrezidenciának. 1945-ös lebombázásáig ekként használták. 2000 és 2002 között építették újra az eredeti tervrajzok és Franz Schams leírása alapján. 2003-tól a köztársasági elnök rezidenciája.

Az egykori **Várszínház** helyén valamikor egyházi építmények álltak. A középkorban ferences templom, a török időkben mecset, az 1690-es évek végétől pedig karmelita kolostor működött itt. A templomot Kempelen Farkas tervei alapján színházzá alakították át. Az intézmény 1787-ben nyílt meg. 1790-ben itt tartották meg az első magyar színelőadást. A színházban koncertezett Beethoven, de fellépett még többek között Déryné Széppataki Róza, Laborfalvi Róza és Blaha Lujza is.

A Színház utcán át a **Dísz térre** jutunk. Itt volt a középkori várnegyed központja. A téren 1893 óta Zala György alkotta Honvéd-szobor található, ami a szabadságharc hőseinek állít emléket. Helyén korábban a Szent György-templom állt. A téren található lakóházak barokk, klasszicista és copf stílusban épültek. A **De la Motte-Beer-palota** barokk épülete látogatható.

A Tárnok utcán a Szentháromság tér felé haladva több műemléki épület is található, köztük az **Arany Sas patika**. A 15. század első felében épült kereskedőházat többször átépítették. Itt működött 1750 és 1913 között az első budavári patika, épületében múzeum működik.

A Szentháromság téren áll a **régi budai városháza** háromhomlokzatos, emeletes barokk épülete. Venerio Ceresola olasz származású császári építész tervei szerint kezdték építeni 1692-ben. Később Nepauer Mátyás irányításával megnagyob-
bították. Szárnyaival két belső udvart zár közre. A ház keleti sarkánál helyezték el Pallasz Athéné szobormásolatát.

A tér közepén nagyméretű barokk stílusú **Szentháromság-szobor** áll. Pestis-szobornak is nevezik, mert a második pestis-járványt követően 1712 és 1713 között Ungleich Fülöp és Hörger Antal készítette el. A talapzaton elhelyezett domborműveken a járvánnyal kapcsolatos témák szerepelnek. Az egyikén Dávid király könyörög a pestis megszűnéséért, a másikon a budai pestisjárvány tombolása, a harmadikon az elkészült Szentháromság emlékműve látható.

A tér legnagyobb látványossága a Nagyboldogasszony- vagy közismertebb nevén a **Mátyás-templom**. Első említése 1247-ből való. Középkori részei a déli torony, a hajópillérek és a főfalak alsó falmagja, valamint a Mária-kapu egyes részletei. Ez utóbbi a 14. század végén készült. A templom leomlott déli tornya I. Mátyás idejében (1458–1490) újjult meg. Erről tanúskodik a nyolcszögű toronytessen látható hollós címer. Mátyás mindkét esküvőjét a templomban tartották. 1862 óta

6. kép A Szentháromság-szobor és a Mátyás-templom

Fényképezte: Némethné Csehi Tünde

itt nyugszik III. Béla első felesége. 1867-ben Ferenc Józsefet és Erzsébet királynét ebben a templomban koronázták meg. A háromhajós, álkereszthajós csarnoktemplomot 1874 és 1896 között Schulek Frigyes tervei szerint annyira átépítették, hogy alapvetően neogótikus épületnek tekinthető. Belsejében Lotz Károly és Székely Bertalan alkotásai láthatóak. Az altemplomban egyházi műtárgyak gyűjteménye kapott helyet.

A templom közelében található az 1895 és 1902 között épített neoromán stílusú **Halászbástya**. Neve azt az emléket őrzi,

7. kép Halászbástya

Fényképezte: Némethné Csehi Tünde

raint tették. A volt bástyafalak mellett fedett folyosókat alakítottak ki, ezek felé járható terasz került, sarkaikban kúpos fedelű épületekkel, vagyis a bástyákkal.

A **Hilton Szálló** épülete Pintér Béla tervei szerint készült. A szálloda 1976-ban átadott két tömbje között látható a 13. században épült **Szent Miklós-torony**. A szálloda fő homlokzata a Jezsuita Kollégium 1688-ban épült falát őrzi. A Duna felőli részen a Szent Miklós-templom szentélyeinek részei láthatóak. A szállodában található még a dominikánus kolostor kerengőjének és udvarának maradványai, valamint az ásatások során feltárt tárgyak is (pl.: sírkövek, kőfaragványok, római kori birodalmi mérföldkő).

Az egykori várbeli piac helyén kialakult Kapisztrán téren található a **Mária Magdolna-templom** tornya. A templomot a 13. század közepén IV. Béla király építtette. A kezdetben egyhajós templomépület később háromhajóssá bővítették, gótikus stílusban átépítették. A középkor során a magyarok istentiszteleteit tartották itt, majd a hódoltság korában mohamedán dzsámivá alakították. A törökök kiűzését követően a ferences szerzetesek barokk stílusban állították helyre. Amikor II. József megszüntette a szerzetesrendeket, a templomot is bezárták. 1817-ben nyitották meg újra, ekkortól 1945-ig döntő részben katonai istentiszteleteket tartottak benne. A II. világháborúban súlyosan megsérült, bár felújítási munkálatai megkezdődtek,

hogy a középkorban a várfalnak ezt a részét a halászbástya védte. Az épületet a 18. századi várfalakra szintén Schulek Frigyes építtette. Az építmény három épületrészből; a lépcsőből, az északi és déli bástyából, folyosóból, valamint a déli bástyaudvarból és Szent István szobrából áll. A Halászbástya megépítése előtt a Jezsuita lépcsőn lehetett feljárni a várba. Ezt a Halászbástya építéskor kiszélesítették. A lépcsőfeljáratokba Árpád-kori harcosok szobrai

ezt az 1950-es években leállították, és elrendelték a templom lebontását. Csemegi József közbenjárásának köszönhetően azonban a templomtornyot helyreállították. Az 1960-as évek elején, majd 1986-ban végeztek még helyreállítási munkákat a területen. Az utolsó Árpád-házi királyunk, III. András nyughelye (1301), valamint I. Ferenc koronázó helye (1792).

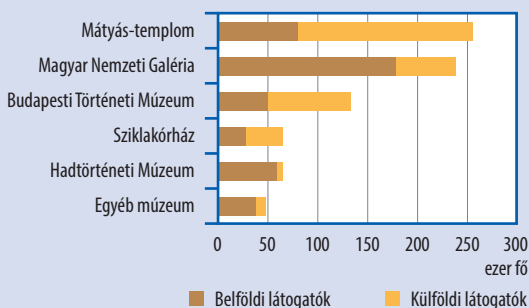
A Budai Várnegyed északnyugati részén található a **Hadtörténeti Intézet és Múzeum**. Az intézmény épületének külső utcafrontjai a Kapisztrán térre és a Bástya sétányra néznek. Udvarán 13. századi várfal-, torony- és épületmaradványokat tártak fel. Egykor a területen hadi szertár, majd az 1690-es évektől helyőrségi – akkori nevén Gránátos – kaszárnya állt. A laktanya ma is látható tömbjét 1844 és 1847 között egy osztrák mérnökkari kapitány tervei alapján Dankó Márton építette. A Ferdinánd-, későbbi Nádor-laktanyát 1926 és 1929 között építették át. Ezután költözhetett be a kétemeletes klasszicista épületbe a múzeum, amelynek első állandó kiállítása 1937-ben nyílt meg.

A múzeum mellett található az **Esztergomi rondella**. A törökök Toprak kuleszinek, vagyis Földbástyának nevezték. A Bécsi kapu tér irányába indulva az Anjou-bástyát, illetve Abdurrahman pasa, Buda utolsó török helytartójának síremlékét találjuk. Az idős pasa Buda 1686-os ostromakor esett el. Visszafordulva a Tóth Árpád sétányon különböző korú ágyúk láthatók. A 18. századig a terület hadicélokot szolgált, de a várfalak romjain 1720-ban kettős fasort telepítettek. Ez volt a főváros első fasora. A 19. század során a nyugati, majd Buda visszavételének 250. évfordulójára az északi és keleti szakaszokat is sétánnyá alakították.

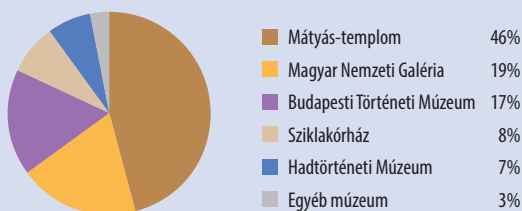
A Tóth Árpád sétányon a Szentháromság utca magasságában lépcső vezet le a Várhegy lejtőjéről a **Sziklakórházhoz**. Itt a II. világháború, az 1956-os forradalom és a hidegháború emlékei láthatóak. A több mint 2300 négyzetméteres területen korabeli berendezési tárgyak és viaszfigura-kiállítás segítségével követhető a hadiorvoslás története. A sebészeti szükségkórház építését Dr. Szendy Károly székesfővárosi polgármester rendelte el. Az építkezés 1939 és 1944 között zajlott. Működését Dr. Kovács István sebészorvos vezetésével 1944 februárjában kezdte meg. A létesítményben az ostrom alatt két-két és félszer több embert is ápoltak, mint ahány fő befogadására tervezték, illetve a légiriadók során innen vezérelték a légószirénákat. 1956-ban a kórház újra megnyílt, majd a forradalom leverése után rövid ideig működött. Az 1950-es évek végén, az 1960-as évek elején átépítették, hogy egy esetleges vegyi vagy atomtámadás esetén is használható legyen. Hosszú ideig titkos objektum volt.

A Budavári palota termeiben elhelyezett Nemzeti Galéria, Budapesti Történelmi Múzeum, valamint a várnegyed területén is több gyűjtemény – például a Budavári Mátyás-templom Egyházművészeti Gyűjteménye, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, az Arany Sas Patikamúzeum, a Sziklakórház, a Középkori Zsidó Imaház, a Telefónia Múzeum – várja az érdeklődőket. 2012 során az itt található *múzeumok* mintegy 800 ezer – köztük mintegy 370 ezer külföldi – látogatót fogadtak.

5. ábra A városban működő múzeumok látogatóinak száma, 2012

6. ábra A látogatók múzeumok szerinti megoszlása, 2012

Források:

www.bkv.hu
www.btm.hu
www.budapestfolyoirat.hu
www.egykor.hu
www.muemlekem.hu
www.mult-kor.hu
www.orszagalbum.hu
www.sziklakorhaz.eu
www.templom.hu
www.varkertbazarinfo.hu
www.vilagorokseg.hu

A Budavári királyi palota évszázadai, Alföldy Gábor és szerzőtársai,
Budapesti Történeti Múzeum, 2000

Budapest statisztikai zsebkönyve, 1974, KSH, 1974.

Budapest statisztikai zsebkönyve, 1989, KSH, 1990.

Budapest statisztikai zsebkönyve, 1992, KSH, 1993.

© Központi Statisztikai Hivatal, 2014
ISSN 2064-8510

Felelős kiadó:
Dr. Vukovich Gabriella elnök

Készült a Tájékoztatási főosztályon.

Főosztályvezető:
Freid Mónika

Felelős szerkesztő:
Vida Judit

Szerzők:
Bakos Norbert, Fábiánné Peszteritz Mónika, Fodor Alice,
Gerse József, Hidas Zsuzsanna, Kormos Zoltán,
Némethné Csehi Tünde, Pásztor László, Szilágyi Dániel

Technikai előkészítés:
Némethné Csehi Tünde

Kiadványterv:
Gyulai Katalin

Kézirat lezárva: 2014. szeptember

Internet: <http://www.ksh.hu>

Borítóterv: Lounge Kft.

Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2014.082